

Verkostotyön kehittäminen
Hämeen
yhdyskuntaseuraamustoimistossa -
näkökulmia läheisten roolista

Krista Siljander

2019 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

**Verkostotyön kehittäminen Hämeen
yhdyskuntaseuraamustoimistossa -
näkökulmia läheisten roolista**

Krista Siljander
Rikosseuraamusala (AMK)
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2019

Krista Siljander

Verkostotyön kehittäminen Hämeen yhdyskuntaseuraamustoimistossa - näkökulmia läheisten roolista

Vuosi 2019

Sivumäärä 56

Opinnäytetyön tilaajana toimi Hämeen yhdyskuntaseuraamustoimiston Lahden toimipaikka. Tavoitteena oli tutkia kehittämismahdollisuuksia läheisten kanssa tehtävään verkostotyöhön liittyen, erityisesti lausunto- ja siviiliarviointivaiheissa. Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata rikosseuraamustyöntekijöiden ja asiakkaiden näkökulmia verkostotyöstä läheisten kanssa sekä verkostotyön kehittämismahdollisuuksista. Lisäksi selvitettiin sitä, kuinka asiakkaan lähiverkoston kanssa tehtävä yhteistyö parantaisi lausunto- ja siviiliarviointityötä. Teoreettinen viitekehys pohjautuu pääasiassa verkostotyöhön käsitteenä sekä dialogisuuden ja vuorovaikutuksen merkitykseen verkostoyhteistyössä.

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Aineistonkeruumenetelmäksi valikoitui puolistrukturoitu teemahaastattelu. Haastattelut toteutettiin maaliskuun-huhtikuun 2019 aikana yhdyskuntaseuraamustoimistossa Lahden toimipaikassa. Haastatteluista kerätty aineisto analysoitiin sisällönanalyysillä. Saatujen tulosten mukaan voidaan todeta, että verkostotyö läheisten kanssa ei ole täysin ongelmaton. Tulosten perusteella löytyy kuitenkin paljon tukea sille, että verkostotyö läheisten kanssa kannattaa, jos tilanne on sille suotuisa. Näin ollen myös esille nousseet kehittämissuositukset liittyen läheisten huomioimiseen ja verkostotyön kehittämiseen olisivat toteuttamisen arvoisia.

Asiasanat: verkostotyö, läheiset, yhdyskuntaseuraamukset, siviiliarviointi, lausuntotyö

Krista Siljander

**The development of the network co-operation in the Häme Community Sanctions Office -
perspectives of the role of relatives**

Year	2019	Pages	56
------	------	-------	----

This Bachelor's thesis was commissioned by the Lahti Branch Office of the Häme Community Sanctions Office. The goal of this thesis was to research the possibilities of developing network co-operation with an offender's relatives and other close persons, especially in the suitability reporting and civil assessment work. The aim of this thesis was to highlight the perspectives of Criminal Sanctions Officials and offenders of network co-operation with offender's relatives and other close persons. This thesis was also used to find out how the network co-operation with offender's relatives would improve suitability reporting and civil assessment. The theoretical framework is based mainly on to the concept of network co-operation and the importance of dialogue and interaction in the network.

This thesis was carried out as qualitative research. The data was collected with semi-structured theme interviews. The interviews were carried out at the Lahti Branch Office during March and April 2019. The data from the interviews was analyzed with content analysis. The findings suggest that co-operation with relatives and other close persons was not completely trouble-free. However, based on the results network co-operation with relatives was seen as beneficial if the situation is favorable. Therefore, the development proposals that have been raised in relation to the attention of the relatives and the development of the network co-operation would be worth implementing.

Keywords: network co-operation, relatives, community sanctions, civil assessment, suitability reporting

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Yhdyskuntaseuraamustyö Suomessa.....	7
2.1	Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpano	8
2.2	Lausunto- ja siviiliarviointityö yhdyskuntaseuraamustoimistossa	8
2.2.1	Lausuntotyö	8
2.2.2	Siviiliarviointityö	9
3	Läheisten rooli	10
3.1	Läheiset rikosseuraamusalalla	10
3.2	Yhdyskuntaseuraamustyö ja asiakkaiden läheiset.....	11
4	Verkostotyö.....	13
4.1	Erilaiset verkostot ja verkostotyö.....	13
4.2	Läheisten ja verkostotyön merkitys aiemman tutkimustiedon valossa	15
5	Dialogisuus ja vuorovaikutus verkostoyhteistyössä	18
6	Tutkimusasetelma	19
6.1	Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimuskysymykset	19
6.2	Tutkimusmenetelmä.....	19
6.3	Puolistrukturoitu teemahaastattelu	20
6.4	Kohderyhmä ja aineiston keruu	21
6.5	Aineiston analyysi	21
6.6	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	22
7	Tulokset	24
7.1	Näkemyksiä ja kokemuksia verkostoista ja verkostotyöstä.....	25
7.2	Näkökulmia läheisten roolista	28
7.3	Lausunto- ja siviiliarviointivaiheiden tarkastelua	31
7.4	Tulevaisuuden kehittämiskohteita	33
8	Johtopäätökset	35
8.1	Läheiset voivat edistää sekä estää verkostotyön toteutumista.....	36
8.2	Verkostotyön kehittämismahdollisuuksia	38
8.3	Verkostotyö läheisten kanssa parantamassa lausunto- ja siviiliarviointityötä	39
9	Pohdinta.....	40
9.1	Opinnäytetyöprosessin pohdinta	40
9.2	Kehittämisideat ja jatkotutkimusehdotukset	42
	Lähteet	43
	Liitteet.....	46

1 Johdanto

Kaikissa yhdyskuntaseuraamuksissa ja niiden valvonnassa tuomitun vapautta rajoitetaan erilaisten ehtojen sekä velvoitteiden muodossa. Rajoitusten etuna on kuitenkin tuomitun pysyminen omassa yhteisössään, jolloin työ-, opiskelu- tai läheissuhteet eivät katkea, eivätkä juurikaan vaikeudu, kuten vankeusaikana usein tapahtuu. (Vankien Omaiset ry 2018, 58.) Laissa yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (400/2015) yhdyskuntaseuraamuksen tavoitteeksi on asetettu ”rangaistuksen täytäntöönpanon aikana tukea tuomittua hänen sosiaalisen selviytymisensä edistämiseksi sekä lisätä hänen valmiuksiaan elää rikoksetonta elämää” (400/2015 § 2). Läheisten tuki ja merkitys seuraamuksesta suoriutumisen ja samalla uusintarikollisuuden ehkäisemisessä voi olla asiakkaalle korvaamaton.

Potinkaran (2004) mukaan potilaan läheisen ja hoitohenkilökunnan välisessä yhteistyössä vaikuttavat eri tekijät, joko sitä edistäen tai estäen. Ensikohtaamisessa yhteistyö saa alkunsa, ja jos siitä saadut kokemukset ovat heti negatiivisia, sen vaikutus ilmenee todennäköisesti läheisen negatiivisena suhtautumisena myös potilasta hoitavia henkilöitä kohtaan. Läheisen positiivinen kokemus puolestaan voi auttaa yhteistyön muodostumisessa. (Potinkara 2004, 100.) Yhdyskuntaseuraamustyössä ei puhuta potilaista, mutta yhteistyötä asiakkaiden läheisten kanssa toteutetaan erityisesti nuorten asiakkaiden kohdalla. Myös esimerkiksi ennen valvontarangaistukseen tuomitsemista selvitetään aina asiakkaan suostumuksen lisäksi myös samassa taloudessa asuvien suostumus kyseiseen seuraamukseen. Kyseessä on useimmissa tapauksissa asiakkaan perheenjäsenet, jotka voidaan lukea asiakkaan lähiverkostoon. Asiakkaan läheisten kohtaaminen ja yhteistyö heidän kanssaan ei ole aina ongelmaton.

Opinnäytetyön työelämäkumppanina toimi Hämeen yhdyskuntaseuraamustoimiston Lahden toimipaikka. Tilaajan tavoitteena oli kehittää verkostotyötä lausunto- ja siviiliarviointivaiheissa asiakkaiden läheisiin sekä myös palveluohjausmielessä, joten tälle tutkimukselle koettiin olevan tarvetta. Kiinnostus tehdä opinnäytetyö yhdyskuntaseuraamustyöhön liittyen heräsi suorittaessani tutkintoon kuuluvaa ammatillisten työmenetelmien harjoittelujaksoa Lahden toimipaikassa alkuvuodesta 2018. Opinnäytetyön aiheen rajaaminen lopulliseen muotoon toteutettiin yhteistyössä tilaajan kanssa.

Omaa mielenkiintoa lisäsi myös se, että tavoitteena oli hankkia tutkimustuloksia yhdyskuntaseuraamustyön kehittämistä varten. Tavoitteena oli tutkia, millaisia kehittämismahdollisuuksia läheisten kanssa tehtävään verkostotyöhön liittyen on, erityisesti lausunto- ja siviiliarviointivaiheissa. Tarkoituksena oli kuvata Lahden toimipaikan työntekijöiden ja lausunto- ja siviiliarviointivaiheissa olevien asiakkaiden näkökulmia läheisten kanssa tehtävästä verkostotyöstä. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena, teemahaastattelumenetelmää käyttäen.

2 Yhdyskuntaseuraamustyö Suomessa

Yhdyskuntaseuraamustoimistojen pääasiallisina tehtävinä ovat yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpano omilla toimialueillaan sekä myöskin yhteiskunnan turvallisuudesta huolehtiminen. Tavoitteena on työskennellä asiakkaiden kanssa niin, että esimerkiksi rikollisuutta ylläpitävän syrjäytymiskehityksen ja -kierteen katkaiseminen toteutuisi. Asiakastyöskentelyssä hyödynnetään erilaisia menetelmiä. Yhteiskunnan turvallisuudesta huolehtimista toteutetaan noudattamalla laillista ja turvallista vapaudessa suoritettavien seuraamusten täytäntöönpanojärjestelmää, joka on lisäksi myös osa rikosoikeudellista seuraamusjärjestelmää. (Rikosseuraamuslaitos 2019.)

Yhdyskuntaseuraamusten suorittajia on päivittäin keskimäärin yli 3000. Ikähaarukka yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden välillä vaihtelee nuoresta 15-vuotiaasta jo seniori-ikään ehtineeseen vankilasta vapautuneeseen. Rikosseuraamuslaitokseen kuuluvat 15 yhdyskuntaseuraamustoimistoa ja 12 muuta toimipaikkaa eri puolella Suomea huolehtivat yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta. Henkilökuntaa yhdyskuntaseuraamusten parissa työskentelee vajaat 300. (Rikosseuraamuslaitos 2015.)

Nellis (2001, 16-17) on todennut, että yhdyskuntaseuraamukset ovat vapaudessa täytäntöönpantavia ja melko monipuolisia seuraamuksia. Ne ovat saaneet vaikutteita kuntoutuksellisista ja rangaistuksellisista tavoitteista, joita näihin seuraamuksiin kohdistuu. (Haaraoja & Putkonen 2012, 11.)

Vapaudessa suoritettavat yhdyskuntaseuraamukset ovat hyvin tärkeä osa rangaistusten täytäntöönpanojärjestelmää Suomessa. Erilaiset kontrollitehtävät, kuten puuttuminen toimeenpanon aikaisiin rikkomuksiin, kuuluvat yhdyskuntaseuraamustyöhön ja Rikosseuraamuslaitoksen tehtäviin. Työhön liittyy merkittävästi myös uusintarikollisuuteen vaikuttava vuorovaikutustyö asiakkaiden kanssa. Yhdyskuntaseuraamusasiakkaita autetaan hakeutumaan yhteiskunnan palveluiden piiriin yksilöllisten tarpeiden mukaan, kuten esimerkiksi päihdekuntoutukseen. (Rikosseuraamuslaitos 2015.)

Ajatellen esimerkiksi juuri kuntoutuksellista puolta, pelkkä viranomaistyö ei aina riitä, eikä se yksinään liitä asiakasta osaksi ympäröivää yhteisöä. Julkisyhteisöjen, järjestöjen ja yksityishenkilöiden mukanaolo yhdyskuntaseuraamusten toimeenpanossa kuuluu työn luonteeseen ja on myös välttämätön edellytys työn onnistumiselle. Yhdyskuntaseuraamustyössä on useissa tilanteissa tarpeellista ottaa kansalaisyhteiskunta mukaan työskentelyyn. Rangaistustaan suorittava asiakas pääsee osaksi työyhteisöä julkishallinnon ja yksityisten järjestöjen tarjotessa esimerkiksi yhdyskuntapalvelun suorittajille erilaisia palvelupaikkoja. Asiakkaalla ei välttämättä ole aiempaa kokemusta onnistumisen tunteesta työssä tai työelämässä ylipäättään. (Rikosseuraamuslaitos 2015.)

2.1 Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpano

Yhdyskuntaseuraamus on rikosoikeudellinen seuraamus, joka pannaan täytäntöön yhdyskunnassa, ei vankilassa. Yhdyskuntaseuraamuksiin kuuluvat yhdyskuntapalvelu, valvontarangaistus ja nuorisorangaistus sekä lisäksi ehdonalaisen vapauden valvonta ja ehdollisen vankeuden valvonta. Yhdyskuntaseuraamus kohdistuu tuomitun vapauteen. Seuraamuksen sisältönä on esimerkiksi käydä työssä, velvollisuus ilmoittautua tai käydä muussa toiminnassa sovittuna aikana. Rangaistuksen sisältöön liittyvät toiminnot suoritetaan tietyssä paikassa ja päihteettömänä. (Oikeusministeriö 2012, 20.) Siltä osin kuin rikosoikeusjärjestelmä pääsääntöisesti päätty rikosentekijän tuomitsemiseen, lievempien rikosten kohdalla ja silloin, kun kyse ei ole moninkertaisesta rikosenuusijasta, harkitaan yleensä yhdyskuntaseuraamuksen tuomitsemista (Oikeusministeriö 2012, 21).

2.2 Lausunto- ja siviiliarviointityö yhdyskuntaseuraamustoimistossa

Useissa yhdyskuntaseuraamustoimistoissa, kuten myös Lahdessa, laaditaan seuraamuksiin liittyviä lausuntoja ja toimeenpanosuunnitelmia oikeuden käsittelyä varten (Rikosseuraamuslaitos 2019). Myös siviiliarviointit laaditaan yhdyskuntaseuraamustoimistoissa. Siviiliarviointi on vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon aloittamiseen liittyvä prosessi, joka sisältää rangaistusajan suunnittelun sekä sijoittelun suoraan siviilistä vankilaan menevien asiakkaiden osalta. (Rikosseuraamuslaitos 2017.) Verkostotyön merkitys eri tahojen kanssa näissä vaiheissa korostuu erityisesti esimerkiksi silloin, kun asiakas on alaikäinen, tai kun on tarpeellista selvittää asiakkaan tukitoimien tarvetta muiden viranomaisten, kuten sosiaaliviranomaisten kanssa.

2.2.1 Lausuntotyö

”Syyttäjä tai tuomioistuin pyytää Rikosseuraamuslaitosta laatimaan seuraamusselvityksen, jos rikoksesta epäiltyä syytetään rikoksesta, josta todennäköisesti tuomitaan yhdyskuntapalvelu tai valvontarangaistus. Rikosseuraamuslaitos voi myös rikoksesta epäillyn pyynnöstä laatia seuraamusselvityksen, jos siihen on painava syy.” (400/2015, § 10.) Syyttäjän ja tuomioistuimen tulkittaviksi laaditaan siis erilaisia arvioita ja lausuntoja rikoksesta epäillystä henkilöstä ja hänen valmiuksistaan suorittaa eri yhdyskuntaseuraamuksia. Kyseisillä arvioilla tarkoitetaan yhdyskuntapalvelun soveltuvuusselvitystä, nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelmaa sekä valvontarangaistuksen edellytysten selvittämistä ja toimeenpanosuunnitelmaa. Nuoren epäillyn tilanteesta laaditaan puolestaan seuraamusselvitys, jossa arvioidaan eri seuraamusvaihtoehtojen soveltuvuutta nuoren asiakkaan elämäntilanteeseen. (Oikeusministeriö 2012, 20-21.)

Seuraamusselvityksen tarkoituksena on arvioida rikoksesta epäillyn edellytykset ja valmiudet suoriutua mahdollisesta tulevasta yhdyskuntaseuraamuksesta. Tällaista selvitystä tehtäessä otetaan huomioon muun muassa aikaisempi rikostausta, päihteiden käyttö ja sosiaaliset

olosuhteet sekä myös valvonnan ja rikoksettoman elämän tukemisen tarve. Seuraamusselvityksen yhteydessä selvitetään myös henkilökohtaisesti, suostuuko rikoksesta epäilty yhdyskuntapalveluun tai valvontarangaistukseen tuomitsemiseen ja sen täytäntöönpanoon. Myöhemmin näiden selvityksessä olevien tietojen perusteella Rikosseuraamuslaitos arvioi, soveltuuko asiakas yhdyskuntapalvelun tai valvontarangaistuksen suorittajaksi. (400/2015, § 10.)

Lisäksi laissa yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (400/2015, § 10) kerrotaan seuraavaa: ”Jos rikoksesta epäillyn tilanteessa on tapahtunut seuraamusselvityksen laatimisen jälkeen muutos, joka vaikuttaa seuraamusselvityksen sisältöön, Rikosseuraamuslaitoksen tulee tehdä kyseiset muutokset seuraamusselvitykseen.” Joskus asiakkaan elämäntilanne voi muuttua radikaalisti esimerkiksi uusien rikossyytteiden tai päihneiden käytön osalta, jolloin aiempia lausuntoja on syytä korjata, jotta käsitys asiakkaan edellytyksistä selviytyä seuraamuksen suorittamisesta ei vääristyisi. Lisäksi asiakkaan erilaiset verkostot, joko sosiaaliset tai viranomaistahot, voivat auttaa näiden ilmenneiden muutosten esiin tuomisessa.

2.2.2 Siviiliarviointityö

Lausuntotyön lisäksi siviiliarviointityö ja siihen kuuluva rangaistusajan suunnittelu tapahtuu myös yhdyskuntaseuraamustoimistossa. Suunnitteluvaiheessa käsitellään muun muassa seuraavia asioita: asiakkaan lapsen hoidon ja tuen tarve, lapsen ottaminen tuomitun mukaan vankilaan, asiakkaan keskeneräiset asiat, esimerkiksi asuminen, työ ja koulutus, sekä mahdollinen päihdevieroituksen tai -hoidon tarve ennen vankeutta ja lisäksi lyhytaikaisvankien kanssa vapautumisen suunnittelun aloitus. (Socca ym. 2017.)

Rangaistusajan suunnitelma edellyttää aina arviointia ja tiettyjen asioiden selvittämistä. Näiden asioiden selvittäminen edellyttää myös yhteistyötä asiakasta koskevien tahojen ja henkilöiden kanssa. Lain mukaan on oltava tilanne huomioiden tarpeellisessa määrin yhteistyössä asiakkaan suostumuksella muun muassa hänen koti- ja asuinkuntansa viranomaisten, muiden viranomaisten, sekä myös yksityisten yhteisöjen ja henkilöiden kanssa. (Arola-Järvi 2012, 49.)

Rangaistusajan suunnitelma on laadittava aina ilman aiheetonta viivytystä Rikosseuraamuslaitoksen toimesta. Se on täytäntöönpanon sisällön ja seuraamuksen käytännön suorittamisen keskeinen väline. Tämän suunnitelman laadinnassa otetaan huomioon esimerkiksi epäillyn tekemän rikoksen laatu, tuomitun rangaistuksen pituus, yksilölliset voimavarat ja toimintakyky sekä myös rikoksesta epäillyn sosiaaliset suhteet. Uusintarikollisuuden vähentämiseen tähtäävät tekijät otetaan myös aina huomioon. Kun aloitetaan laatimaan rangaistusajan suunnitelmaa, Rikosseuraamuslaitoksen tulee tarpeen mukaan kartoittaa rikoksesta epäillyn elinolosuhteita ja tukitoimenpiteiden tarvetta yhdessä sosiaaliviranomaisten

kanssa. (Hartoneva ym. 2015, 30-31.) Läheisen merkitystä suunnitelmaa laatiessa ei ole erikseen huomioitu.

Vankeuslain mukaan vankilaan sijoittamisessa "on otettava huomioon rangaistusajan suunnitelman mukaisesti vangin kotipaikka, yhteyksien säilyminen lähiomaisiin tai muihin läheisiin, ikä, sukupuoli, terveydentila, rangaistuskertaisuus, vangin aikaisempi rikollisuus ja vangin oma toivomus sekä mahdollisuudet sijoittua rangaistusajan suunnitelman edellyttämään toimintaan" (767/2005, 4 luku 8§). Käytännössä tämän toteuttamisessa on kuitenkin ristiriitaisuuksia, sillä esimerkiksi Lahti kuuluu Länsi-Suomen rikosseuraamusalueeseen, mutta suoraan siviilistä vankilaan lähtevät asiakkaat sijoitellaan pääasiassa Itä- ja Pohjois-Suomen vankiloihin. Tämä voi tuottaa ongelmia esimerkiksi ajatellen mahdollisia perhetapaamisia. Jos perheenjäsenet joutuvat matkustamaan monta sataa kilometriä kotipaikkakunnalta vankilaan tapaamiseen, on hyvin mahdollista, että perhesuhteet kärsivät tästä. Sijoittelussa otetaan myös huomioon muun muassa turvallisuusnäkökulma ja arvioidaan asiakkaan tilannetta ja soveltuvuutta suljettuun vankilaan tai avolaitokseen. Avolaitokseen lähtijät allekirjoittavat esimerkiksi päihdeettömyyssitoumuksen. Päihdeongelmista kärsivät asiakkaat eivät näin ollen välttämättä sovellu avolaitosympäristöön, elleivät he ehdi tai kykene ennen vankeuden alkua osallistumaan tarvittavaan päihdevieroitukseen tai -hoitoon. (Rikosseuraamuslaitos 2015.)

3 Läheisten rooli

Asiakkaan läheisten roolista ja tukemisesta eri rikosseuraamuksien aikana on puhuttu muun muassa Rikosseuraamuslaitoksen Lapsi- ja perhetyön linjauksissa. Erilaisia uudistuksia ja toimintatapoja on noussut esiin, ja esimerkiksi asiakkaan perheen ja muiden läheisten parempi huomioiminen ja tarvittavan yhteistyön lisääminen onkin yksi tulevaisuuden tavoitteista. (Rikosseuraamuslaitos 2013.) Läheisten rooli on myös erilainen riippuen siitä, suorittaako asiakas seuraamustaan vankeudessa vai vapaudessa.

3.1 Läheiset rikosseuraamusalalla

Rikosseuraamuslaitoksen strategiakartta 2018-2021 osoittaa, että keskeisiin tavoitteisiin kuuluu "polku rikoksettomaan elämään aktiivisella verkostoyhteistyöllä", myös tuomitun lähiverkoston kanssa. Aktiivinen verkostoyhteistyö lisää tuomittujen valmiuksia kiinnittyä yhteiskuntaan. (Rikosseuraamuslaitos 2017.)

Rikosseuraamuslaitoksen pääjohtaja Esa Vesterbacka on todennut perhetyöhön liittyen seuraavaa: "Perhe on jokaiselle tärkeä ja merkityksellinen. Perheyhteyksiä tuetaan, vahvistetaan ja jälleenrakennetaan myös rikosseuraamuksen aikana. Lapsi- ja perhetyön näkökulman huomioiminen edellyttää asian esille nostamista, henkilöstön kouluttamista, työ- ja toimintatapojen uudistamista sekä asenteiden muutosta." (Rikosseuraamuslaitos 2013.)

Omaisena oleminen voi toteutua eri ikäisenä ja erilaisissa lähimmäisen rooleissa kuten esimerkiksi lapsena, sisaruksena, vanhempana tai puolisona. Niin mielenterveyden ongelmat, kuin myös muut elämän kriisit ja vaikeudet vaikuttavat tavallisesti yhden kokijan lisäksi myös koko hänen lähipiiriinsä. Lisäksi näillä on usein laaja yhteisöllinen ja yhteiskunnallinen vaikutus, koska nämä kriisit ja ongelmat koskettavat vahvasti yksilöä, perhettä sekä koko lähiyhteisöä. (Lindström & Kumlander 2016, 23.)

Rikosseuraamuslaitoksen Lapsi- ja perhetyön linjauksissa (2013) todetaan, että sosiaaliset suhteet ovat tärkeä rikoksettomuutta tukeva asia. Ei ainoastaan lapset ja heidän elämässään oleminen rangaistuksen aikana, vaan myös parisuhteen ylläpitäminen. Seuraamuksen suorittamisen aikana parisuhde ja muukin perhe-elämä voi olla koetuksella, vaikka tuomiota suorittaisikin ”kotioloissa”, kuten yhdyskuntaseuraamusten kohdalla yleensä menetellään. (Rikosseuraamuslaitos 2013.)

3.2 Yhdyskuntaseuraamustyö ja asiakkaiden läheiset

Yhdyskuntaseuraamuksen toimeenpanoedellytyksiä koskevassa lausuntovaiheessa selvitetään muun muassa asiakkaan sosiaalisia suhteita ja sitä, miten ne tukevat tai mahdollisesti haittaavat selviytymistä yhdyskuntaseuraamuksesta (Vankien Omaiset ry 2018, 60). Asiakkaan perheenjäsenen tai muun läheisen läsnäolo lausuntovaiheessa voisi joissakin tapauksissa antaa kokonaisvaltaisemman kuvan asiakkaan tilanteesta ja selkeyttää mahdollisesti myös työntekijän näkemystä selvitystä ja lausuntoa tehdessä.

Lapsi- ja perhetyö yhdyskuntaseuraamustoimistoissa sisältää pääasiassa alaikäisten asiakkaiden ja heidän vanhempiansa kanssa tehtävää työtä. Yhdyskuntaseuraamustoimistossa tulee olla lapsiystävällinen ympäristö, koska asiakkaalla voi olla mukana tapaamiseen tullessa lapsi. Toimiston tiloissa voidaan tarvittaessa järjestää myös valvottu tapaaminen. (Rikosseuraamuslaitos 2013, 33.) Lahdessa on varattu erityisesti lasten kanssa tapaamisiin tuleville erillinen huone, joka on sisustettu normaalia työhuonetta kotoisammaksi ja siellä on esimerkiksi pienille lapsille tarkoitettuja leluja.

Perhetyö on voitu aloittaa jo vankeusaikana, ja sitä jatketaan valvontaan tulevien asiakkaiden kanssa yhdyskuntaseuraamustoimistossa. Käytännössä tämä tarkoittaa valvottavan kanssa käytäviä keskusteluja perheeseen ja läheisiin liittyen. Lapsi- ja perhetyössä korostuu palveluohjaus, sillä asiakasta ja perhettä ohjataan usein hakemaan tarvittavaa tukea kunnallisista palveluista. (Rikosseuraamuslaitos 2013, 33.) Asiakkaan suostumuksella hänen läheisensä voi myös halutessaan osallistua valvontakäynneille. Yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöiden tulee olla kuitenkin huolellinen asiakasta koskevissa asioissa ja niiden käsittelyssä, sillä jos asiakas on täysi-ikäinen, ei työntekijä voi vastata läheisen kysymyksiin asiakkaan tilanteesta esimerkiksi puhelimitse ilman kyseisen asiakkaan suostumusta. (Vankien Omaiset ry 2018, 60.)

Perhesuhteiden säilyminen ja kotona asumisen mahdollisuus tuomion aikana voivat olla monelle asiakkaalle merkittävä asia esimerkiksi rikoksetonta tulevaisuutta ajatellen. On toki myös mahdollista, että asiakas haluaa jostain syystä salata seuraamuksen läheisiltään. Myös tätä päätöstä on kunnioitettava täysi-ikäisen asiakkaan kohdalla. (Vankien Omaiset ry 2018, 61.)

Kun tehdään selvitystä valvontarangaistukseen tuomitsemista, asiakkaan kanssa samassa taloudessa asuvia henkilöitä, myös lapsia, on kuultava. Alaikäisiä kuultaessa mukana on Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen lisäksi lastensuojelun sosiaalityöntekijä. Erityisesti pienten lasten kuuleminen suoritetaan usein lapsen kotona, jotta tilanne olisi hänen kannaltaan luonteva. Yli 12-vuotiaita lapsia voidaan tilanteen mukaan kuulla myös Rikosseuraamuslaitoksen toimitiloissa. Lapsen mielipide merkitään asiakirjoihin ja se on osa tuomitsemisen edellytysten selvittämistä. (Vankien Omaiset ry 2018, 34.) Jos alaikäinen hyvin perustellusta syystä vastustaa valvontarangaistuksen täytäntöönpanoa, ja hän on ikänsä ja kehitystasonsa puolesta asianmukaisesti tarpeeksi kypsä arvioimaan asiaa, tai vaihtoehtoisesti jos asiakkaan puoliso vastustaa täytäntöönpanoa, ei valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon saa näissä tilanteissa ryhtyä. Samassa asunnossa asuvalla on oikeus perustellusta syystä myös peruuttaa aiempi suostumus. (Vankien Omaiset ry 2018, 50-51.) Valvontarangaistuksesta kertominen etenkin pienille lapsille voi olla toisinaan haastavaa. Asian käsittelyä helpottamaan on olemassa erilaisia lehtisiä ja oppaita. Esimerkiksi *Janin isällä on jalkapanta* -oppaan avulla voidaan kertoa lapselle isän tulevasta valvontarangaistuksesta ja tähän liittyvistä valvontalaitteista.

Velvoite samassa taloudessa asuvien läheisten kuulemiseen on lisäksi myös vuoden 2014 alusta voimaan astuneessa laissa valvotusta koevapaudesta. Koevapauteen sijoittamisen edellytyksenä on siis asiakkaan kanssa samassa asunnossa asuvien täysi-ikäisten henkilöiden suostumus. Myös alle 18-vuotiaan mielipide asiasta on selvitettävä ja tarvittaessa alaikäistä on kuultava jälleen yhteistyössä lastensuojeluviranomaisten kanssa. (Vankien Omaiset ry 2018, 34-35.) Jos alaikäinen vastustaa koevapauden täytäntöönpanoa perustellusta syystä, ja hän on ikänsä sekä kehitystasonsa puolesta kypsä arvioimaan kyseistä asiaa, koevapautta ei voida tällaisessa tilanteessa aloittaa. (Vankien Omaiset ry 2018, 47.)

Tukipartiotyössä ohjaajien työtehtäviin kuuluu valvoa ja tukea vapaudessa rangaistustaan suorittavia rikosseuraamusasiakkaita. Tavoitteena on pyrkiä lisäämään ja ylläpitämään asiakkaiden valmiuksia elää rikoksetonta elämää valvonnan ja tukitoimien avulla. Tukipartion työnkuvaan kuuluu esimerkiksi varmistaa, että seuraamustaan suorittava asiakas on hänelle määrättyssä paikassa määrättyinä aikana ja päihteettömänä. (Rikosseuraamuslaitos 2019.) Tukipartion ohjaajilla täytyy olla osaamista ja valmiudet kohdata täysi-ikäisten asiakkaiden lisäksi lapsia, sillä valvontarangaistukseen ja valvottuun koevapauteen liittyy myös perhetyötä. Tukipartion henkilöstön on osattava esimerkiksi ohjata perhettä oikeiden palveluiden piiriin, kuten myös yhdyskuntaseuraamustoimistoissa työskentelevien henkilöiden. Perhetyön sisältöön kuuluu yleensä lähinnä palveluohjausta. Tukipartion kotikäynneillä vastaan voi tulla kuitenkin

perheeseen liittyviä tilanteita, joihin partion on syystä tai toisesta reagoitava. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi parisuhteen kriisiytyminen, jolloin tukipartion on hyvä tarjota keskusteluapua juuri kyseisenä hetkenä ja ohjata pariskuntaa sopiviin palveluihin, jottei tilanne pahene entisestään. Tukipartion tulee aina ottaa toiminnassaan huomioon lapsen etu. Esimerkiksi näytteidenottoa kotona tehtäessä tulee arvioida, onko lapsen edun mukaista nähdä tämä tapahtuma. Tukipartioiden ohjaajat tulee ohjeistaa tarkemmin valvontarangaistuksen ja koevapauden ohjeistuksessa, eli mitä perhetyö ja lapsen edun huomioiminen tarkoittaa heidän työssään. (Rikosseuraamuslaitos 2013, 33.)

Muissa rangaistuksissa tuomitun täysi-ikäisiä läheisiä voidaan kuulla asianomaisen suostumuksella, kun laaditaan esimerkiksi rangaistusajan suunnitelmaa tai toteutetaan yhdyskuntaseuraamuksia (Vankien Omaisry 2018, 35). Selkeitä käytäntöjä näissä tilanteissa läheisten osallistumisesta ei toistaiseksi ole.

4 Verkostotyö

Ihmisten väliset verkostot voivat muodostua monella eri tavalla ja verkostojen toimintatapa muotoutuu usein toiminnan tavoitteiden ja esimerkiksi verkoston toimijoiden sitoutumisen pohjalta. Yhdyskuntaseuraamustyössä korostuu tietyissä tilanteissa tarve tehdä verkostotyötä eri tahojen kanssa. Mukana voi toisinaan olla myös asiakkaan lähiverkosto.

4.1 Erilaiset verkostot ja verkostotyö

Ihmisen kuuluminen eri ryhmiin tuo hänelle erilaista apua. Toimivassa ihmisten välisessä verkostossa voi olla monia molemminpuolisia suhteita, jolloin ihminen on sekä antava, että myöskin vastaanottava osapuoli. (Hannula 2009.) Ystävien, sukulaisten ja perheen muodostama tukiverkosto asiakkaan ympärillä toimii hyvänä esimerkkinä ihmisten välisestä verkostosta (Järvensivu, Nykänen & Rajala 2010, 11). Itse verkostoitumisprosessin yhtenä tarkoituksena voidaan puolestaan pitää tiedon, osaamisen ja arvojen yhdistämistä lisäarvoa synnyttäväksi toiminnaksi (Hakanen, Heinonen & Sipilä 2007, 45).

Toimiva sosiaalinen verkosto on parhaimmillaan tuen antaja stressaavissa elämäntilanteissa ja elämän eri kriiseissä. Vaikeissa tilanteissa ihminen turvautuu useimmiten ensin luonnolliseen verkostoonsa ja vasta myöhemmin asiantuntijoihin. Asiakkaan sosiaalinen verkosto voi joutua kovalle koetukselle, jos asiakas kärsii esimerkiksi päihdeongelmasta. Läheisten uupumus, väsymys ja kyllästyminen voi johtaa siihen, että he itse voivat olla vähintään tiedon, mutta myös tuen tarpeessa. Tiedon puute voi johtaa siihen, että asiakkaan läheisillä voi olla ylisuuret odotukset esimerkiksi päihdeongelmasta toipumiselle. Jos autetaan vain asiakasta unohtaen hänen sosiaalinen verkostonsa, voidaan saada hitaammin kokonaiskäsitys siitä todellisuudesta, jossa asiakas oikeasti elää. Läheisille verkostotyö voi tuoda huomattavaakin helpotusta.

Asiakkaalle ja hänen perheelleen voi tulla paremmat mahdollisuudet selvittää vaikeasta elämäntilanteesta, kun verkostotyön mukana tulee yhteistä keskustelua, kuulemista sekä erilaisia ehdotuksia ja näkökulmia pohdittavaksi. (Hannula 2009.)

Käsitteet *luottamus* ja *sitoutuminen* löytyvät verkostotyön keskiöstä. Ihmisten, yksiköiden ja organisaatioiden välinen keskinäinen luottamus edistää muun muassa tiedonkulkua ja mahdollistaa esimerkiksi yhteisen oppimisen, uusien näkökulmien esiin tuomisen sekä jokaista osapuolta hyödyttävien ratkaisujen kehittämisen. Keskinäinen luottamus yhteistyökumppaneiden välillä voi edistää sitoutumista asetettuihin yhteisiin tavoitteisiin. Luottamus ja sitoutuminen ovat tärkeitä asioita siinäkin mielessä, että ne ruokkivat toinen toistaan: yhden osapuolen luottamuksen osoitus kannustaa myös muita sitoutumaan, ja sitoutumisen osoittaminen taas puolestaan herättää luottamusta. (Järvensivu, Nykänen & Rajala 2010, 3.) Erilaisten muutospainoiden alla usein myös verkostotyön merkitys korostuu. Muutokset tuovat mukanaan mahdollisuuksia erilaisille verkostoille, mutta ovat samalla uhka. Jatkuvat ja nopeat muutokset voivat aiheuttaa pahimmillaan sen, että ne heikentävät verkoston toimijoiden välistä luottamusta ja sitoutumista yhteistyöhön sekä verkoston toimintaan. (Järvensivu, Nykänen & Rajala 2010, 10.)

Jos työntekijä näyttää aitoa kiinnostusta ja sitoutumista asiakasta koskeviin asioihin, on myös asiakkaan luottamuksen saavuttaminen usein huomattavasti helpompaa. Yhdyskuntaseuraamusasiakkaat ovat lähes aina jonkinlaisen muutospaineen alla mahdollisen tulevan tuomion ja seuraamuksen vuoksi, joten luottamus ja sitoutuminen tietyn tyyppiseen yhteistyöhön voi olla haastavaa. Etenkin tilanteet, joissa asiakkaalla ei ole vielä varmuutta tulevasta, voivat olla haastavia, mutta toisaalta nämä voivat olla myös mahdollisuuksia muodostaa verkostoja, joista on apua vaikeassa tilanteessa tukemisen ja auttamisen näkökulmasta.

Toisiinsa luottavat osapuolet ovat yleensä valmiita panostamaan yhteistyöhön pitkällä aikavälillä. Tässä tapauksessa osapuolet eivät myöskään tavoittele omaa etuaan ja uskaltavat kääntyä yhteistyökumppaneiden puoleen avoimesti erilaisissa ristiriitatilanteissa. (Järvensivu, Nykänen & Rajala 2010, 13.)

Verkostoitumisen tärkeys on ymmärretty, mutta yhteistyön hyödyntäminen käytännössä on koettu haasteelliseksi. Verkostoitumisen kehittämisessä jäädään usein puheen tasolle ja vaikka yhteistyön tärkeyttä onkin korostettu, itse toiminta ei ole kuitenkaan käytännössä muuttunut. Verkostotyölle on syntynyt vuosien saatossa myös monia synonyymeja: kumppanuuksien rakentaminen, moniammatillinen yhteistyö ja esimerkiksi tiimityö. (Järvensivu, Nykänen & Rajala 2010, 3.)

Verkostoituminen ja sen tärkeys näyttävät esimerkiksi työntekijöille ja asiakkaille varmasti eri tavoilla. Molemmilla voi olla paljonkin kokemusta erilaisissa verkostoissa toimimisesta,

mutta sen tärkeyttä ja merkityksiä luonnehditaan hyvin eri näkökulmista. Onko työntekijä esimerkiksi kokenut jonkun verkostoyhteistyön hyvin toimivaksi? Onko asiakas puolestaan kokenut, ettei ole hyötynyt palaverista, jossa hänen asioitaan on käsitelty useampi taho ja ehkä lisäksi vielä hänen läheisensä?

Verkosto voi toimintansa aikana, myös jo alkuvaiheessa, kohdata omia haasteitaan ja onnistumisiaan. Verkostoituminen prosessina ei etene useinkaan kovin suoraviivaisesti tai tietyn kaavan mukaan, vaan jokainen verkostoitumistilanne on aina omanlainen. Esimerkiksi verkoston sisäinen rakenne voi vaikuttaa siihen, millaiseksi verkostoitumistilanne muodostuu. (Järvensivu, Nykänen & Rajala 2010, 3.)

Verkostojen laajuus vaikuttaa luonnollisesti myös niiden hallittavuuteen. Tiiviimmässä verkostossa kaikki toimijat voivat tavata, keskustella ja sopia asioista keskenään. Laajemmissa verkostoissa ei toisaalta yleensä tavata niin usein kuin tiiviimmissä verkostoissa, joten niihin ei myöskään tarvita niin paljon resursseja. Samalla tapaamisten välissä esimerkiksi valtakunnallisten verkostojen edustajilla on mahdollisuus kommunikoida omien työyhteisöjensä ja toimijoiden kanssa verkoston työstä, suunnitelmista ja tuloksista. (Järvensivu, Nykänen & Rajala 2010, 13.)

Verkostotyötä voidaan pitää myös olennaisena osana palveluohjaustyötä. Asiakkaan tukemiseen osallistuvat palveluohjaaja, asiakkaan oma sosiaalinen verkosto sekä lisäksi virallinen verkosto, esimerkiksi eri viranomaistahot. Verkostotyön muotoja ja menetelmiä tulee miettiä tarkasti, ettei esimerkiksi verkostokokoustilanteesta tule asiakkaalle häpeällinen. Kyseessä on usein asiakkaan elämän kannalta tärkeät asiat, joita ovat käsittelemässä viranomaiset tai muu vastaava taho sekä hänen läheisensä, joten tilanne voi muuttua sellaiseksi, että itse asiakas unohtuu eikä häntä kuunnella tarpeeksi tai hän kokee olonsa muuten epämukavaksi. Täytyykin muistaa, ettei verkostotyö ja erilaiset verkostokokoukset sovi kaikille asiakkaille kaikissa tilanteissa. Huomioitavaa on myös, ettei asiakaslähtöisyys ja verkostotyö tarkoita samaa asiaa. Jotta verkostotyö osana palveluohjausta olisi onnistunut, verkostokokoukset tulisi suunnitella ja valmistella hyvin etukäteen. Näin varmistetaan myös asiakaslähtöisyys. (Suominen & Tuominen 2007, 21-23.) Asiakaslähtöisyyttä voidaan tarkastella ihmisoikeus-, perusoikeus- ja vapausoikeusnäkökulmista. On tärkeää, että asiakkaan arvokkuuden tunne säilyy. Asiakkaan yksilölliset tarpeet ja omat toivomukset tulee ottaa aina huomioon, kun tehdään häntä koskevia päätöksiä. (Väestöliitto 2019.)

4.2 Läheisten ja verkostotyön merkitys aiemman tutkimustiedon valossa

Rikosseuraamusasiakkaiden kohdalla ei ole tehty tutkimuksia liittyen suoraan läheisiin ja verkostotyön kehittämiseen. Tämän vuoksi esitellään aiempia vastaavanlaisia tutkimuksia.

Potinkara (2004) toteaa väitöskirjassaan, että kriittisesti sairaan potilaan läheisen ja hoitavan henkilön välisessä yhteistyössä syntyy molemminpuolisesti sekä luottamusta, että myös epäluottamusta. Luottamukseen ja sen syntymiseen vaikuttaa osaltaan esimerkiksi läheisen aikaisempi kokemus eri terveydenhuoltopalveluista. Läheisten mielestä luottamuksen syntyminen on sidoksissa hoitavan henkilön ammattitaitoon sekä luottamusta herättäviin ominaisuuksiin. Esimerkiksi läheisen kättelemistä ja esittäytymistä heti ensikontaktissa pidettiin tärkeänä luottamuksen herättäjänä. (Potinkara 2004, 93.)

Aiemmin esillä olleet käsitteet luottamus ja sitoutuminen verkostotyön keskiössä nousivat esille monella tavalla Potinkaran tutkimuksessa. Potinkaran (2004) mukaan luottamusta herättävä ammattitaito on tietynlaista tietoa ja taitoa. Tätä tietotaitoa tarvitaan potilaan hoidossa, mutta se on myös taitoa kohdata potilaan läheinen. Hoitavan henkilökunnan tulee olla ajan tasalla potilaan asioissa, ja heidän tulee olla vakuuttavia ja seistä omien sanojensa takana. Tärkeää on myös hyvä vuorovaikutus hoitavan henkilön sekä läheisen välillä. Hoitavan henkilön ei tulisi asennoitua työhön välinpitämättömästi, sillä tahto tehdä työnsä mahdollisimman hyvin lisää osakseen läheisten luottamusta. (Potinkara 2004, 94-95.)

Luotettavuus nähtiin Potinkaran mukaan vuorovaikutteisena prosessina erityisesti sairaanhoitajan ja läheisen välisessä yhteistyössä. Kun läheiseltä löytyy luottamusta hoitavaan henkilöön, niin hän myös samalla rohkaistuu puhumaan omista tunteistaan. Läheinen uskaltaa sanoa mielipiteensä ja tehdä kysymyksiä sekä tukeutua hoitavaan henkilöön. Silloin, kun luottamus on molemminpuolista, hoitava henkilö pystyy helpommin kertomaan rohkeasti potilaan tilanteesta läheiselle. (Potinkara 2004, 95.) Verkostoyhteistyön tavoitteellinen onnistuminen vaatii toimijoiltaan juurikin avointa keskustelua ja asioiden esille nostamista. Ja kuten aiemmin todettua, luottamuksen olemassaolo verkoston toimijoiden välillä kannustaa usein myös sitoutumaan.

Kamppila (2015) on tutkinut sosiaalisen tuen ja tukitoimien roolia yhdyskuntaseuraamuksissa. Kyseisen tutkimuksen haastatteluaineisto on kerätty eri yhdyskuntaseuraamustoimistoista kaikilta rikosseuraamusalueilta. Kamppilan tutkimuksen tuloksista nousi esille myös asiakkaan eri verkostojen kanssa työskentely ja näiden verkostojen merkitys yhdyskuntaseuraamustyössä.

Sosiaalisen tuen lähteet voidaan jakaa kolmeen eri ulottuvuuteen: primääriverkosto eli perhe ja läheiset, sekundääriverkosto eli ystävät, sukulaiset ja tuttavat sekä kolmantena tertiääriverkosto eli julkiset ja yksityiset palvelut ja viranomaiset (Kumpusalo 1991, 15). Kamppilan tutkimuksessa tiedon saannin näkökulmasta yhteydenpito asiakkaan lähiverkostojen kanssa nähtiin hyödyllisenä ja sen nähtiin palvelevan muun muassa asiakkaan kokonaistilanteen hahmottamista. Sekundääriverkostot ovat asiakastyössä usein läsnä vain keskustelujen tasolla. Vaitiolovelvollisuuteen liittyvät seikat nousivat esille juurikin sekundääriverkostoihin liittyen. Työntekijät ovat usein varovaisia vaitiolovelvollisuuden puitteissa ja tällä on toisinaan

rajoittava vaikutus, kun ajatellaan asiakkaan eri verkostojen kanssa työskentelyä. (Kamppila 2015, 32-33.)

Kamppilan haastatteluaineistosta kävi ilmi, että puolestaan asiakkaan primääriverkostojen kanssa työskentely on tällä hetkellä melko vähäistä. Työskennellessä asiakkaan kanssa tulee muistaa, että hän on aina keskiössä, ja näin ollen myös primääriverkostojen kanssa työskentelyn tuleekin lähteä aina asiakkaasta itsestään. (Kamppila 2015, 31-32.)

Verkostotyö etenkin viranomaisyhteistyönä nähdään Kamppilan haastatteluaineiston perusteella hyvin tärkeänä yhdyskuntaseuraamustyön kannalta, jopa työn vaikuttavuuden edellytyksenä. Pääasiassa tutkimuksen mukaan asia nähtiin niin, ettei yhdyskuntaseuraamustoimistosta käsin voida yksinomaan vaikuttaa asiakkaan tilanteeseen, vaan muilla toimijoilla on tärkeä rooli jokaisen asiakkaan tukemisen kannalta. Tämän tyyppisen verkostotyön avulla koettiin myös voitavan helpottaa asiakkaan tilannetta. (Kamppila 2015, 34.)

Rikosseuraamuslaitoksen julkaisussa (2014) olevassa artikkelissa kerrottiin tutkimuksesta, jossa pyrittiin tuomaan esille päihdeongelmaisten asiakkaiden kokemuksia ja puhetta ystävyys-suhteistaan ja niiden merkityksestä päihdeongelmalle ja siitä toipumiselle. Kyseinen tutkimus toteutettiin tarkastelemalla laadullisen tutkimuksen avulla niitä merkityksiä, joita päihdeongelmista kärsivät asiakkaat liittävät ystävyys-suhteisiinsa yhdyskuntaseuraamustyöhön kuuluvissa päihdekeskusteluissa. (Sarpavaara 2014, 197-198.)

Tutkimuksen tulokset kertoivat, että 71% asiakkaista pohtivat ystävyys-suhteitaan ja niiden merkitystä tuottaessaan muutospuhetta motivoivaan keskusteluun perustuvassa *Viisi keskustelua muutoksesta* -ohjelman aikana. Ystävyys-suhteet mainittiin tavallisesti asiakkaan kertoessa syitä päihdeidenkäytön jatkamiselle, vähentämiselle tai lopettamiselle, sekä silloin, kun asiakas pohti matkaansa kohti muutosta. Tarkempi analyysi osoitti puolestaan, että ystävyys-suhteiden merkitys jakautui neljään eri luokkaan: ystävät esiintyivät asiakkaiden muutospuheessa muutoksen tukena, syynä, esteenä ja ylitettynä esteenä. Tutkimuksen tulosten perusteella voidaan todeta, että ystävyys-suhteet ovat tärkeitä tekijöitä niin asiakkaiden muutosmotivaation, kuin myös päihdetyön tuloksellisuuden kannalta. (Sarpavaara 2014, 208-209.)

Karhu (2011) on tutkinut vankien läheisten kokemusmaailmaa ja poiminta hänen pohdinnastaan kyseisen tutkimuksen tuloksista sopii hyvin kuvaamaan myös yhdyskuntaseuraamusasiakkaita ja heidän läheisiään: "Kokemusmaailma on yhtä aikaa negatiivinen ja ahdistava sisältäen kuitenkin vahvan toivon näkökulman. Suhde tukeen ja viranomaisiin on osaltaan positiivinen, mutta toiselta osaltaan kokemus värityy vahvasti negatiivisin sävyin. Läheisen ja vangin välinen suhde on pääpiirteissään hyvä ja tiivis, mutta sekin värityy ristiriitaisin ajatuksin." (Karhu 2011, 57.) Se, mikä tekee yhdyskuntaseuraamusasiakkaan ja läheisen suhteesta todennäköisesti

ristiriitaisen, voi olla esimerkiksi epävarmuus tuomion suorittamisesta ja ylipäätään tulevasta, sekä luottamuksen menettäminen tapahtuneen rikoksen vuoksi.

5 Dialogisuus ja vuorovaikutus verkostoyhteistyössä

Dialogisuus on keskeinen elementti yhteistyösuhteen rakentumisessa. Dialogisuudella tarkoitetaan avointa, keskustelevaa ja neuvottelevaa työtettä. Päihde- ja terapiatyön puolelta löytyy tutkimustuloksia, joiden mukaan asiakkaan ja työntekijän työskentelysuhteen laatu ja työntekijän vuorovaikutustaidot vaikuttavat tuloksiin enemmän kuin esimerkiksi työntekijän käyttämä menetelmä. Luottamuksellisen ja paneutuvan asiakas-työntekijäsuhteen positiivisesta merkityksestä yhdyskuntaseuraamustyössä on noussut esiin viitteitä puolestaan kansainvälisissä tutkimuksissa. (Järvinen 2007, 142-144.)

Verkostoyhteistyön keskiössä on avoin ja luottamuksellinen keskustelu. Aidon dialogin edistämisen tulisikin olla jokaisen verkostojohtajan keskeinen tavoite. (Järvensivu, Nykänen & Rajala 2010, 64.) Verkostotyön avulla voidaan pyrkiä tuomaan työhön jotakin lisäarvoa esimerkiksi tuloksellisuuden kannalta. Verkostotyön menetelmää käytettäessä on todennäköisesti olemassa jokin päämäärä tai tavoite, jota kohti verkoston toimijat pyrkivät. Hyvällä vuorovaikutuksella, sekä avoimella ja keskustelevalle otteella päästään mahdollisesti sujuvammin lähemmäs tämän tavoitteen toteutumista.

Dialogisuudessa, eli yksinkertaisuudessaan vuoropuhelussa, ei ole niinkään keskeisintä tekninen osaaminen, vaan suhtautumistapa, perusasenne ja ajattelutapa. Dialogeja ei kovin helposti saa edistettyä monologisilla keinoilla koettamalla määrittellä toiselle, kuinka asioiden pitäisi juuri hänelle näyttäytyä. Jotkut keinot ovat luonnollisesti toisia hedelmällisempiä vuoropuhelun synnyttämisessä ja ylläpitämisessä, mikä onkin tärkeä osa dialogisuutta. Verkostotyökään ei ole pohjimmiltaan vain sarja erilaisia verkostomenetelmiä, vaan laajempi käsitys suhteiden ja asioiden merkityksestä yksilöille. (Seikkula ja Arnkil 2009, 19.)

Monologisista keinoista puhuttaessa tulee mieleen yksi yhdyskuntaseuraamustyön eettisistäkin ongelmista, joka voi tulla esille esimerkiksi tilanteessa, jossa asiakas on monessa tapaamisessa kertonut työntekijälleen, kuinka hänen parisuhteensa aiheuttaa ainoastaan ongelmia ja ajaa häntä mahdollisesti takaisin myös rikollisiin toimiin. Asiakkaan puheessa ei kuitenkaan esiinny mitään merkkejä siitä, että hän aikoo lähteä suhteesta tai yrittäisi muuttaa tilannetta muulla tavoin. Työntekijän voi olla haastavaa löytää keinoja, joilla saada asiakas itse tajuamaan tilanteensa sen sijaan, että määritteli asiakkaalle suoraan, kuinka tämä asia tulisi hoitaa hänen mielestään. Asiakastilanteet elää ja joissain tapauksissa voi olla suotavaakin sanoa tiettyjä asioita suoraan. Jos muutoshalu ei kuitenkaan lähde pohjimmiltaan asiakkaasta itsestään, voi olla, ettei muutoksen tuloksetkaan ole kovin kauaskantoisia.

Jotta vuorovaikutussuhde olisi onnistunut, asiakas tulee hyväksyä sellaisena kuin hän on, eikä hänen tule muuttua vain siksi, että hän tulisi hyväksytyksi. Asiakasta tietenkin tuetaan hänen itse halutessaan muutosta, mutta muutos ei saa olla ainoa hyväksynnän ehto. Hyväksyminen ei tässä kohtaa kuitenkaan tarkoita asiakkaan tekojen kritiikitöntä hyväksymistä, koska on epäeettistä hyväksyä epäeettisiä tekoja. Asiakas ei myöskään kaipaa tätä väärin tekojen hyväksyntää. Hän kaipaa sen sijaan itsensä ymmärtämistä ja hyväksyntää. Työntekijän tulisi löytää yhdessä asiakkaan kanssa ne keinot ja menetelmät, joilla pyritään ikään kuin taistelemaan ongelmia ja ongelmallista käyttäytymistä vastaan. (Särkelä 2001, 32-33.)

6 Tutkimusasetelma

Tässä luvussa avaan sitä, mikä oli tutkimuksen tarkoitus ja tavoite, sekä millaisten tutkimuskysymysten pohjalta tutkimusta lähdettiin toteuttamaan. Tutkimuskysymykset pyrittiin kohdentamaan tutkittavaan aihealueeseen ja niiden avulla pyrittiin myös pitämään tutkimusta ikään kuin kasassa ilman, että tutkimus lähtisi niin sanotusti tarpeettomille sivupoluille. Kerron myös, mikä valikoitui tutkimusmenetelmäksi ja miksi. Lisäksi tässä luvussa avaan sitä, miten opinnäytetyön tutkimusaineisto kerättiin, mitä aineiston analysointimenetelmää käytin ja miten käytin sitä tässä opinnäytetyössä. Lisäksi kerron, miksi juuri nämä menetelmät ja tavat valikoituivat osaksi opinnäytetyötä.

6.1 Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tilaajan tavoitteena oli kehittää verkostotyötä lausunto- ja siviiliarvointivaiheissa läheisiin, sekä myös palveluohjausmielessä. Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia, mitä kehittämismahdollisuuksia läheisten kanssa tehtävään verkostotyöhön liittyen on ja miten läheisten mukaan ottaminen parantaisi verkostotyötä erityisesti lausunto- ja siviiliarvointivaiheissa. Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuoda esille työntekijöiden sekä lausunto- ja siviiliarvointivaiheissa olevien asiakkaiden näkökulmia läheisten kanssa tehtävästä verkostotyöstä. Tutkimuskysymykset rakentuivat tavoitteiden ja teorian pohjalta seuraavasti:

1. Miten asiakkaan läheiset edistävät tai estävät verkostotyötä?
2. Mitä kehittämismahdollisuuksia läheisten kanssa tehtävään verkostotyöhön liittyen on?
3. Miten verkostotyö läheisten kanssa parantaisi lausunto- ja siviiliarvointityötä?

6.2 Tutkimusmenetelmä

Tämä opinnäytetyö toteutettiin laadullista menetelmää hyödyntäen. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtämään tiettyä toimintaa tai

antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta jollekin valitulle ilmiölle (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98).

Opinnäytetyön aiheen varmistuessa oli selvää, että tutkimus toteutetaan laadullista menetelmää hyödyntäen. Tässä tutkimuksessa pyrittiin kuvaamaan, miten verkostotyötä voitaisi kehittää lausunto- ja siviiliarviointivaiheissa läheisten rooli huomioiden. Tutkimus- ja haastattelukysymyksissä sekä myös teoriassa korostui opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet. Vastauksia tutkimusongelmaan pyrittiin saamaan haastattelun, tarkemmin ottaen puolistrukturoidun teemahaastattelun, menetelmää hyödyntäen.

Haastattelun etuihin menetelmänä kuuluu muun muassa sen joustavuus sekä haastatteluun valittavat henkilöt sen mukaan, mitä tutkimus koskee. Kasvotusten haastateltaessa on mahdollista esittää kysymys uudelleen, tarkentaa sitä tai esimerkiksi tarpeen vaatiessa oikaista myös väärinkäsityksiä. Henkilökohtaisesti kysymällä haastattelulupaa voidaan usein varmistaa se, ettei haastateltava kieltäydy antamasta vastauksia tai niiden tutkimuskäyttöä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 85-86.)

Jos tähän tutkimukseen olisi valittu määrällinen tutkimusmenetelmä, se ei olisi todennäköisesti mahdollistanut saada yhtä monipuolista aineistoa kuin laadullisen tutkimuksen menetelmillä yleensä saadaan. Haastattelu mahdollistaa muun muassa sen, että haastateltava pystyy itse tuomaan esiin omia henkilökohtaisia ajatuksia ja näkökulmia juuri tutkittavaan ilmiöön kohdistuen. Näitä ajatuksia ja näkökulmia kaivattiin tässä tutkimuksessa erityisesti.

6.3 Puolistrukturoitu teemahaastattelu

Teemahaastattelu etenee etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien kysymysten varassa. Teemahaastattelun eli puolistrukturoidun haastattelun etuna on esimerkiksi se, että haastattelun aikana voidaan tarkentaa ja syventää kysymyksiä saatuihin vastauksiin perustuen. Teemahaastattelussa korostetaan ihmisten asioille antamia merkityksiä, ihmisten tulkintoja asioista sekä sitä, miten nämä merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87-88.)

Teemahaastattelu valittiin lopulliseksi menetelmäksi tähän opinnäytetyöhön, koska oli tarkoitus tuottaa laadullista tietoa työelämän tilaajalle, ja verkostotyö sekä läheisten rooli nousivat niin sanotusti pääteemoina selkeästi esiin teorian pohjalta ja edelleen tutkimuskysymyksistä. Näistä muodostui myöhemmin myös teemahaastattelurunko. Tavoitteena oli korostaa nimenomaan haastateltavien antamia merkityksiä läheisten roolille, verkostotyön kehittämiselle ja tuoda esiin heidän tulkintojaan tutkimuksen aiheeseen liittyen. Valmiiden vastausvaihtoehtojen esittäminen esimerkiksi kyselylomakkeen muodossa olisi mahdollisesti antanut suppeampia vastauksia kuin omin sanoin kerrotut vastaukset. Teemahaastattelu antoi myös tilaa määrittellä haastateltavalle, mitä esimerkiksi verkostotyöllä

yleisesti tarkoitetaan ja mitä vaiheita lausunto- ja siviiliarviointityöhön sisältyy. Määrittelyn tarkoituksena oli johdatella haastateltava aiheeseen, ei johdatella häntä vastaamaan kysymyksiin tietyllä tavalla.

6.4 Kohderyhmä ja aineiston keruu

Haastateltaviksi valikoitui neljä rikosseuraamustyöntekijää ja neljä yhdyskuntaseuraamusasiakasta, jotka olivat lausunto- tai siviiliarviointivaiheessa. Tutkimuksen aihe ja teemat olivat sellaisia, että niiden tuli koskettaa haastateltavia jollakin tavalla. Haastattelut järjestettiin Hämeen yhdyskuntaseuraamustoimiston Lahden toimipaikassa. Haastatelluista työntekijöistä jokainen oli työskennellyt joko lausunto- tai siviiliarviointivaiheessa, tai vaihtoehtoisesti molempien parissa. Yhdessä työntekijöiden kanssa sovittiin alustavasti haastateltavista asiakkaista. Haastatelluista asiakkaista kolme oli lausuntovaiheessa ja yksi siviiliarviointivaiheessa. Molempia, sekä työntekijöitä että asiakkaita haastatteleamalla, saatiin hyvin eri näkökulmista vastauksia valittuihin teemoihin liittyen. Työntekijät tarkastelivat asioita työkokemuksensa ja kohtaamiensa asiakkaiden, heidän läheisten sekä esimerkiksi muiden verkostoyhteistyötahojen kautta, kun taas asiakkaat pohtivat pääasiassa teemoja oman henkilökohtaisen asiakaskokemuksensa ja omien ajatustensa kautta.

Aineiston keruu toteutettiin teemahaastatteluilla, jotka nauhoitettiin. Haastattelu eteni etukäteen suunnitellun teemahaastattelurungon pohjalta (Liite 3). Tarvittavia tarkentavia kysymyksiä esitettiin kunkin haastateltavan kohdalla. Ääninauhat sekä litteroitu saneluaineisto tuhottiin, kun opinnäytetyö oli hyväksytty. Ennen jokaista haastattelua haastateltavalta pyydettiin kirjallinen suostumus. Asiakkaiden haastatteluluvat pyydettiin, kun he saapuivat joko lausuntohaastatteluun tai siviiliarviointitapaamiseen. Suostumuslomakkeesta (Liite 2) kävi ilmi, että haastateltava suostuu nauhoitettavaan haastatteluun ja häntä tiedotettiin myös siitä, että haastattelu on täysin vapaaehtoinen ja se oli mahdollista keskeyttää milloin tahansa. Haastateltavat olivat myös tietoisia siitä, ettei heidän henkilöllisyytensä tulleet ilmi valmiissa opinnäytetyössä. Suostumuslomakkeen yhteydessä haastateltavalle selvitettiin, mikä opinnäytetyön tarkoitus oli.

6.5 Aineiston analyysi

Laadullinen tutkimus etenee niin, että tiedonkeruu ja analyysi vuorottelevat. Aineistoa analysoidaan ja sen jälkeen kerätään uutta aineistoa, joka taas analysoidaan. (Kananen 2014, 99.) Opinnäytetyön aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Näin saatiin aineistoista kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117.)

Litterointi tarkoittaa esimerkiksi äänitteiden tai muiden tallenteiden kirjoittamista kirjalliseen muotoon (Kananen 2014, 101). Tässä tutkimuksessa litterointi toteutettiin hetimiten haastattelujen jälkeen analysoinnin laadun säilyttämiseksi. Litterointi toteutettiin sanasta sanaan ainoastaan haastateltavan puheesta, eli valikoiden niin, että pois jäivät mahdolliset

tauot, puheen painotukset sekä tunteiden ilmaisut. Analyysistä jätettiin pois myös aiheeseen kuulumattomat osuudet. Analysoitavaksi otettiin näin ollen puheen asiasisältö, joka liittyi käsiteltäviin teemoihin. Näin pyrittiin saamaan vastauksia nimenomaan tutkimustehtävään liittyen.

Litteroinnin jälkeen luin aineiston läpi useamman kerran, jotta sain kokonaiskäsitys siitä, millaista aineistoa lähdin analysoimaan tarkemmin. Hahmottamisen tueksi käytin esimerkiksi alleviivauksia ja muita konkreettisia merkintöjä pitkin aineistoa. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin ensimmäiseen vaiheeseen kuuluvaan redusointiin, eli pelkistämiseen kuuluu myös etsiä aineistosta tutkimustehtävää kuvaavia ilmaisuja. Listasin aineistosta esiin nousseet ja tutkimustehtävää kuvaavat pelkistetyt ilmaukset ylös niin, ettei aineistosta kuitenkaan kadonnut mitään. Pelkistetyt ilmaukset muodostuivat aineiston alkuperäisilmauksista. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 123-124.)

Analyysivaiheen edetessä seuraavaksi toteutettiin aineiston klusterointi eli ryhmittely. Tässä vaiheessa tein ryhmittelyn avuksi taulukon, johon keräsin aineiston pelkistetyt ilmaukset niin, että listasin samaan ilmiöön kohdistuneet ilmaukset yhteen taulukon soluun. Muodostin samaan ilmiöön kohdistuneista ilmauksista edelleen alaluokat, jolloin aineisto tiivistyi entisestään ja yksittäiset tekijät sisällytettiin ikään kuin yleisempiin käsitteisiin. Nimesin alaluokat aineiston sisällön mukaisesti. Alaluokista muodostin edelleen yläluokkia, jotka nimesin puolestaan aiheen mukaisesti. Näin sain hyvin tiivistetyn käsityksen siitä, miten aineistosta nousevia ilmiöitä ja asioita kuvattiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 124-125.)

Käsitteellistäminen tarkoittaa analyysin vaihetta, jossa aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin ja tutkimuksen tuloksissa esitetään tässä tapauksessa aineistoa kuvaavat teemat. Tuloksissa kuvataan luokittelujen pohjalta muodostuneet kategoriat ja näiden sisällöt. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 127.) Luokittelutaulukot (ks. Liite 4) toimivat huomattavana apuna tulosten tulkinnassa tiivistetyssä muodossa.

6.6 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimukseen osallistumisen tulee aina olla vapaaehtoista ja perustua riittävään tietoon. Tutkittava voi antaa suostumuksensa joko suullisesti tai kirjallisesti. Tutkittavan käyttäytymisestä voidaan myös joissain tapauksissa tulkita hänen ilmaisseen suostumuksensa tutkimukseen. Tutkittavan myöntyminen kohteliaaseen haastattelupyyntöön, kyselyyn tai kirjoituspyyntöön vastaaminen voivat myös osoittaa tutkittavan suostuneen tutkittavaksi. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012.) Tässä tutkimuksessa hyödynnettiin kirjallista suostumusta nauhoitettavaa haastattelua varten kaikkien haastateltavien kohdalla.

Oikeus keskeyttää tutkimukseen osallistuminen missä vaiheessa tahansa on jokaisella tutkittavalla. Keskeyttäminen ei tarkoita suoraan sitä, että tutkittavan siihen mennessä

antamaansa panosta, esimerkiksi haastattelua, ei voitaisi enää hyödyntää kyseisessä tutkimuksessa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012.) Tämä keskeyttämisen mahdollisuus tuli huomioida jokaisen haastattelun kohdalla myös tässä tutkimuksessa. Jokaisella oli oma henkilökohtainen kokemuksensa jonkinlaisena taustavaikuttajana haastattelutilanteessa ja se voi luonnollisesti aiheuttaa esimerkiksi ahdistusta, joka taas puolestaan voi johtaa haastattelutilanteen keskeytymiseen. Tämän opinnäytetyön aineistonkeruuvaiheessa kukaan haastateltavista ei halunnut tai joutunut keskeyttämään haastattelutilannetta.

Kun tutkimukseen sisältyy vuorovaikutusta tutkittavien kanssa, tässä tapauksessa kyseessä oli kasvotusten toteutetut haastattelut, tutkittaviin tulee suhtautua kohteliaasti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen. Tutkijan tulee huolehtia siitä, että vapaaehtoisuuden periaate toteutuu myös tässä tutkimukseen sisältyvässä vuorovaikutustilanteessa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012.) Tutkijana minun täytyi osata tulkita haastattelutilanteissa myös non-verbaalista viestintää ja muistaa havainnoida, muuttuiko esimerkiksi haastateltavan käyttäytyminen mahdollisesti kysymysten edetessä. Vuorovaikutus haastateltavien kanssa sujui ongelmitta. Pyrin tekemään haastattelutilanteesta ja ilmapiiristä rennon ja ottamaan keskusteleavan otteen haastatteluihin.

Luottamuksellisten tietojen käsittelyssä ja säilyttämisessä tulee noudattaa suunnitelmallista huolellisuutta. Lisäksi tutkimusta tehdessä tulee noudattaa tutkittavien yksityisiä tietoja koskevaa vaitiolovelvollisuutta. Yksityisyyden suoja kuuluu Suomen perustuslailla suojattuihin oikeuksiin ja on tutkimuseettisesti tärkeä periaate. Tutkimusaineistojen keruun, käsittelyn ja tulosten julkaisemisen kannalta tärkein yksityisyyden suojan osa-alue on tietosuoja. Perusperiaate tunnistetietojen keräämiselle ja säilyttämiselle on ymmärrettävästi niiden tarpeellisuus tutkimuksessa. Kun tutkimusaineisto on järkevästi analysoitavissa ilman suoria tunnisteita, eikä tunnisteiden säilyttämiselle ole enää tutkimuksellisia perusteita, tutkimustarpeisiin valmistetaan vain tunnisteeton aineistoversio. Tunnisteellisia aineistoja voidaan kerätä ja käyttää, kunhan se on tutkimuksellisesti tarkoituksenmukaista. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012.) Tässä tutkimuksessa haastateltaville kerrottiin, että haastattelu toteutetaan luottamuksellisesti, eikä myöskään heidän henkilöllisyyttään voida tunnistaa valmiista opinnäytetyöstä. Aineiston keruuseen kuuluvat ääninauhat ja muut aineistot tuhottiin, kun opinnäytetyö oli valmis.

Tutkimusten tulosten luotettavuus ja pätevyys vaihtelevat, vaikka tutkimuksissa pyritäänkin välttämään virheiden syntymistä. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta parantaa esimerkiksi tutkijan tarkka selostus siitä, miten tutkimus on toteutettu. On tärkeää huomioida kaikki eri vaiheet. Laadullisessa analyysissä keskeistä on myös luokittelujen tekeminen. Tulosten esittämiseen liittyen tutkija voi puolestaan lisätä esimerkiksi suoria haastatteluotteita, jotta lukijan on helpompi ymmärtää, millä perusteella tulkintoja esitetään. Tutkimuksen pätevyyttä arvioidessa kiinnitetään huomiota siihen, miten kuvaus ja siihen liitetyt selitykset ja tulkinnat

ovat yhteensopivia. Lyhyesti sanottuna arvioidaan sitä, ovatko selitys ja tulkinta luotettavia sekä mittaako tutkimus sitä, mitä oli tarkoitus. (Hirsjärvi 2005, 214-218.)

Koska haastattelujen määrä oli melko pieni, ei tutkimusta voida täysin yleistää valtakunnallisella tasolla. Se antaa kuitenkin tämän opinnäytetyön aiheen puitteissa viitteitä ja ajatuksia sekä rikosseuraamustyöntekijöiden, että asiakkaiden näkökulmasta yhdyskuntaseuraamustyön kehittämistä varten. Tällä tutkimuksella pyrittiin saamaan vastauksia verkostotyön kehittämiseen liittyen erityisesti lausunto- ja siviiliarviointivaiheissa läheisten rooli huomioiden. Tutkimuskysymyksiin saatiin vastauksia valitulla menetelmällä, joten tutkimuksen voidaan sanoa mitanneen sitä, mitä oli tarkoituskin.

Luotettavuuden korostamiseksi tarkastelin aineistoa vain tutkijan ja haastattelijan roolien puitteissa. En antanut taustatietojen ja ennako-oletusten vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin tai esimerkiksi niiden analysointiin. Pyrin pitämään haastattelukysymykset avoimina, enkä johdatellut haastattelurungon kysymysten tai tarvittavien täydentävien kysymysten avulla haastateltavaa vastaamaan tietyllä tavalla.

Opinnäytetyön lopulliset tulokset nousivat suoraan haastateltavien vastauksista. Minulle oli tutkijana luontevaa, että tulokset perustettiin suoraan saatujen aineistojen pohjalle. Haastateltavien anonymiteetti lisäsi todennäköisesti varmuutta siinä mielessä, että saadut vastaukset olivat rehellisiä. Haastateltavat pystyivät haastattelutilanteessa tuomaan turvallisesti omia näkemyksiään esille. Vastauksia ei näin ollen sävyttänyt esimerkiksi pelko siitä, että heidät tunnistettaisi valmiista opinnäytetyöstä.

7 Tulokset

Tässä luvussa esittelen keskeisimmät tulokset opinnäytetyön kannalta. Vastaukset on saatu teemahaastatteluiden avulla ja ne perustuvat työntekijöiden ja asiakkaiden omiin kokemuksiin ja näkemyksiin aiheesta. Työntekijöitä sekä asiakkaita haastatteleamalla saatiin mahdollista tulevaa kehittämistyötä varten eri näkökulmista vastauksia siihen, miten tulevaisuudessa voitaisiin toimia ja myös niin, että se palvelisi sekä asiakkaita että työntekijöitä. Avoimet kysymykset mahdollistivat, että haastateltavat saivat vapaasti tuoda oman näkökulmansa esille. Haastattelut järjestettiin yksilohaastatteluina Lahden toimipaikassa yhden haastattelijan voimin. Haastattelurunko eteni teemoittain, ja näin on tarkoitus esitellä myös saadut tulokset. Tulosten esittelyssä on hyödynnetty sisällönanalyysiin kuuluvan luokittelun kautta nousseita yläluokkia ja teemoja. Nämä yläluokat ja teemat muodostuivat haastatteluaineiston alkuperäisilmaisujen ja edelleen pelkistettyjen ilmaisujen sekä alaluokkien kautta. Sisällönanalyysi tiivistä kerätyn haastatteluaineiston pelkistettyyn muotoon. Pelkkä tulosten analysointi ei kuitenkaan riitä kertomaan saatuja tuloksia, vaan tarkoituksena

on koota yhteen pääseikat sekä antaa selkeät vastaukset asetettuihin tutkimusongelmiin (Hirsjärvi 2005, 214). Tuloksia tarkasteltaessa todettiin, että työntekijöiden ja asiakkaiden haastatteluiden tulokset tullaan esittelemään yhdessä. Vastaukset olivat monilta osin saman suuntaisia, vaikka ne esitettiin eri näkökulmista. Päätökseen esittää tulokset yhdessä vaikutti osaltaan myös se, että kaikille haastatelluille esitettiin samat kysymykset teemahaastattelurungon mukaisesti. Hirsjärven (2005, 214) mukaan opinnäytetutkimuksissa olisi pyrittävä kiinnittämään erityistä huomiota siihen, mitkä ovat olennaiset vastaukset asetettuihin tutkimusongelmiin. Esittämällä samankaltaiset vastaukset yhdessä saatiin kaikki opinnäytetyön kannalta olennainen kerättyä yhteen tulososioon. Selkeät eroavaisuudet työntekijöiden ja asiakkaiden tuloksissa on kuitenkin nostettu tarpeen mukaan esille eri teemojen kohdalla. Konkreettisia kehittämisideoita nousi esille lähes kaikkien teemojen kohdalla. Kaikki kehittämisideat on esitetty selkeyden vuoksi viimeisessä alaluvussa.

7.1 Näkemyksiä ja kokemuksia verkostoista ja verkostotyöstä

Yksi haastattelun pääteemoista oli verkostotyö. Verkostotyöhön liittyvillä kysymyksillä haluttiin selvittää aiempia kokemuksia ja yleisiä näkemyksiä verkostoista ja verkostotyöstä, miten läheiset edistäisivät tai estäisivät verkostotyön toteutumista sekä millaista roolia esittää sitoutuminen toimintaan ja luottamus verkoston toimijoiden välillä. Haastateltavilta kysyttiin, millaisesta verkostotyöstä ja minkälaisista verkostoista on heidän mielestään tai on ollut aikaisemmin hyötyä tai haittaa. Vastauksista kävi ilmi, että hyödyllisiksi verkostoiksi koettiin useamman kohdalla lähiverkosto, pääasiassa perhe, puoliso ja vanhemmat. Lisäksi eri viranomaistahot koettiin hyödyllisiksi erityisesti silloin, kun on ollut tarvetta selvittää asiakkaan tilannetta eri tarpeiden vuoksi. Lastensuojelun merkitystä korostettiin tapauksessa, jossa asiakkaalla on pieniä lapsia.

”Oli yks semmonen mielenterveyskuntoutuja (...) niin se oli tosi hyvä että siinä äidin kanssa saatiin tosi iso verkosto kasaan.” T1

”Hyötyähän nyt on ollu ihan lähtökohtaisesti perheestä, et mulla on semmonen tilanne, että on tiiviit perhevälit sisarusten kanssa ja tietysti puoliso ja näin se on tosi tärkees roolissa ja siit on ollu hyötyä.” A3

”Kyllähän me tehdään yhteistyötä sosiaalitoimen tai sitten lastensuojelun kanssa tai päihdepalvelujen, niistä ollu hyötyä.” T2

Hyödyllisiksi verkostotyökokemuksiksi nousi esiin ne tilanteet, joissa on ollut sekä viranomaistahot että asiakkaan läheisverkosto mukana. Näin on päästy tarkastelemaan asiakkaan elämäntilannetta kokonaisvaltaisesti. Lisäksi hyödyllisenä verkostotyönä pidettiin sitä, että asiakas tulee kuulluksi ja verkostotyö palvelee nimenomaan asiakasta ja hänen toiveitaan ja suunnitelmiaan. Myös avuntarve ja halu ottaa apua vastaan ilman, että

verkostotyötä joudutaan niin sanotusti tuputtamaan, koettiin hyödylliseksi. Yksi haastateltavista totesi, että verkostoituminen on hyvä asia ja osa nykypäivää oleva työskentelytapa.

"...sellasesta verkostotyöstä, joka tavallaan palvelee sitä asiakasta ja asiakas tulee kuulluksi ja hänen toiveet otetaan huomioon ja tavallaan ne tulevaisuuden suunnitelmat." T1

"Esimerkiks te-toimiston ja kelan ja siis viranomaiset tottakai, jolloin päästään kokonaisvaltaisesti vaikka siihen elämäntilanteeseen (...) parhaimmillaan siinä on myös sitten koko asiakkaan perhe mukana." T3

"...et jos on avuntarve ja tota sitä haluaa niin sitten sehän on äärimmäisen hyödyllistä että eri tahot tekee yhteistyötä ja pyritään niinku yhdessä sitte lähtee sitä tilannetta ratkomaan." A4

Haitallisia verkostoja ei noussut suoranaisesti esiin montaa, mutta päihdemyönteisiä läheisiä pidettiin haitallisena verkostona. Vaikka vanhempia pidettiin pääasiassa hyödyllisenä verkostona, haitallisena niitä pidettiin tilanteessa, jossa nuoren asiakkaan äiti huolehtii liikaa asioista ja suorittaa seuraamusta ikään kuin asiakkaan puolesta. Haitalliseksi verkostotyötilanteeksi on puolestaan kuvattu tapausta, jossa liian suuri verkosto on esteenä yhteisymmärryksen muodostamiselle. Viranomaisten keskinäinen keskustelu ilman asiakkaan kuulemista on koettu haitalliseksi. Avun ja verkostotyön tarjoamista tilanteessa, jossa asiakas ei sitä halua, pidettiin myös haitallisena.

"...läheisiä ja jotka on tosi esimerkiksi päihdemyönteisiä et ne ikään kuin enemmän sitte kannustaa sitä asiakasta sinne väärälle tielle." T4

"Jos on ollu liian suuri se verkosto niin siel on ollu ehkä vaikeutta niinku saada kaikkien ääntä kuuluviin ja sitten saada se yhteisymmärrys." T4

"Et varmaan haitallisia on ollu semmoset, että viranomaiset keskenään keskustelee tilanteesta ja asiakas ei tuu kuulluksi." T1

Verkostotyön teemaan liittyen haastateltavilta kysyttiin myös, miten läheiset edistäisivät tai estäisivät verkostotyön toteutumista. Edistämiseen liittyen nousi esiin asiakkaan kokonaistilanteen parempi hahmottaminen, mahdollisuus informoida rangaistukseen liittyvistä asioista, mahdollisuus kartoittaa perheen palveluohjaustarvetta ja muuta tuen tarvetta, läheisen toimiminen kannustajana haastavassa tilanteessa ja muutenkin tukena ja turvana, läheisen positiivinen vaikutus asiakkaan asenteisiin sekä suuremman verkoston mahdollistama tilanne käsitellä niin sanottuja vaaranpaikkoja seuraamuksen suorittamiseen liittyen.

"Se on siinä mielessä ollut hyvä, että kun läheiset on mukana siinä niin tavallaan saa siitä henkilön kokonaistilanteesta niinku paremman käsityksen." T4

"Parhaimmillaan läheiset sitten kannustaa siinä elämäntilanteessa olevaa asiakasta, jolla voi olla esimerkiksi hankaluuksia pitää kiinni aikatauluista." T3

"Perhe ja läheiset ylipäänsä niin pystys niinku oman näkemyksensä taas kertoo sitte siinä mitä mun tilanteestani että kun sille tulee ite aika sokeeks, yllättäen." A2

Läheisten koettiin myös joissakin tapauksissa estävän osaltaan verkostotyön toteutumista. Siinä missä vanhemmat voivat toimia tukena ja turvana, voivat he myös toimia esteenä niin, etteivät anna nuorelle tarpeeksi tilaa. Useassa haastattelussa todettiin, ettei nuori välttämättä puhu täysin avoimesti vanhempien mukana ollessa. Vanhemmat ovat saattaneet myös ohjailta nuorta vastaamaan tietyllä tavalla, jolloin rehellisyys ja luotettavuus tilanteessa kärsii. Läheisten vähäiset voimavarat koettiin estävänä tekijänä. Tällöin läheiset voivat myös itse olla avun tarpeessa ja näin ollen voimavarat eivät riitä välttämättä enää toisen (asiakkaan) tukemiseen. Päihdeongelmaiset läheiset eivät puolestaan välttämättä pysty sitoutumaan toimintaan tai auttamaan.

"Jos on itelläkin päihdeongelma, niin ei niinku pysty täysin sitten niinku sitoutumaan ja auttamaan." T4

"Usein he on yhtä ongelmaisia (...) siellä todennäköisesti pariskunnasta molemmat tarviis niitä tukitoimia, että siks se on myös hyvin haavoittuvaista." T3

"...löytyykö sieltä niitä voimavaroja tukea sitä meidän asiakasta." T3

"Jos miettii esim lausuntovaihetta niin joskus noi nuoret mitä on ollut niin ei kykene avoimesti puhumaan kun vanhemmat on läsnä." T2

Tähän teemaan liittyen selvitettiin vielä haastateltavien näkemys sitoutumisen ja luottamuksen vaikutuksesta verkostotyöhön. Tulosten perusteella voidaan hyvinkin yksimielisesti sanoa, että nämä kaksi asiaa ovat tärkeitä, jopa edellytyksiä verkostotyötoiminnalle. Kaikki haastateltavat kokivat sitoutumisen ja erityisesti luottamuksen olemassaolon tärkeiksi elementeiksi. Sen nähtiin vaikuttavan niin työn lopputulokseen kuin myös siihen, mistä asioista voidaan keskustella. Jos asiakas ei luota viranomaisiin, ei välttämättä löydy myöskään yhteisymmärrystä asioiden hoitamiseen. Koettiin, ettei näennäinen sitoutuminen palvele verkoston toimijoita.

"Jos ei ole luottamusta ja ei ole sitoutunu niin eihän varmasti anna itsestään tarpeeks." T4

"Jos se asiakas ei luota niihin viranomasiin ja sitte on esimerkiksi asioita joita ei sais puhua viranomaisten välillä (...) hankaloittaa sitä yhteistyötä ja tulee sitten tabuja joista ei voida puhua." T3

"Luottamus on tosi tärkeä, et jotta pystytään keskustelemaan niistä oikeista ongelmista ja asioista..." T1

"No kylhän se on niinku kaiken perusta et on se luottamus. Sit myös se et ku sä itse siihen sitoudut niin sitoudut niinku oikeesti ni sillon siit on mahdollisesti jotain hyötyäki." A1

Lyhyenä yhteenvetona tästä teemasta voidaan todeta, että monet asiat ja tekijät voivat toimia verkostotyössä tietyllä tavoin niin hyödyllisinä kuin haitallisinakin tekijöinä. Esimerkiksi läheisten käyttäytymisellä on paljon merkitystä, kumpaan suuntaan he toimintaa vievät. Tuloksia tarkasteltaessa voidaan todeta, että verkostotyö ilman läheisiä, kuin myös läheiset huomioiden, ei ole täysin ongelmatonta, eikä ilman haasteita aina selvitä.

7.2 Näkökulmia läheisten roolista

Läheisten rooli teeman kysymysten avulla oli tarkoitus selvittää, mitä ajatuksia läheisten läsnäolo lausuntovaiheessa tai siviiliarvioinnissa herättää, sekä lisäksi tarkastella, miten läheisten mukaan ottaminen vaikuttaisi verkostotyöhön. Verkostotyö teeman kysymyksillä saatiin jälkimmäiseen jo vastauksia, mutta tämän teeman alla oli tarkoituksena syventää aihetta vielä lisää ja nimenomaan siitä näkökulmasta, että läheiset otetaan konkreettisesti mukaan. Tämä aiheen tarkempi tarkastelu koettiin tärkeäksi opinnäytetyön tavoitteiden kannalta.

Ensimmäiseksi kysyttiin, mitä hyötyä tai haittaa läheisten läsnäolosta olisi lausunto- ja siviiliarviointivaiheissa. Lausuntovaiheessa olevat asiakkaat pohtivat tätä luonnollisesti lausuntovaiheen näkökulmasta, kun taas siviiliarviointivaiheessa oleva asiakas tarkasteli asiaa siviiliarvioinnin näkökulmasta. Työntekijät vastasivat sen mukaan, mitä työtä olivat itse tehneet. Hyötyinä koettiin läheisen antama tuki ja henkinen apu. Läheisen koettiin voivan auttaa jännityksessä ja saada nuori tulemaan paikalle tapaamiseen. Rangaistusajan suunnittelua tehdessä voi huomioida paremmin perheen tilanteen, jos läheiset ovat paikalla. Vankeusajan käytännön asioista puhuminen läheisen läsnä ollessa siviiliarviointivaiheessa koettiin hyödylliseksi. Perheen tuen tarpeen arvioinnin mahdollisuus nousi esille myös tämän teeman ohella. Siviiliin jäävä puoliso katsoo perheen tarpeita eri näkökulmasta, joten läsnäolosta koettiin tässäkin mielessä olevan hyötyä. Läheisen näkemyksen tuominen esille koettiin hyödylliseksi niissä tilanteissa, joissa nuoren on haastavaa kertoa vaikeista asioista sekä silloin, kun keskustellaan seuraamuksen suorittamisen onnistumisesta. Lisäksi hyötynä nähtiin

mahdollisuus, että läheisten luotto viranomaisiin lisääntyy silloin, kun he ovat myös itse paikalla.

"Kun suunnitellaan sitä rangaistusta niin ehkä kertoo että mitä käytännön juttuja ja suunnitella sitä että millä tavalla ne läheiset voidaan ottaa huomioon siinä vankeuden aikana." T1

"Kun miettii tätä siviiliarviointityötä niin tärkeä huomioida se, et jos on lapsia ja on perheellinen, että miten sen puoliso sitten selviää jos toinen lähtee vankilaan ja tarviiko sitten tukea siihen normaaliarkeen." T3

"Jos mul nyt ois ollu täs joku mukana nii tota se ois pystynyt sen oman näkemyksensä kertomaan siitä, että minkälainen se mun tilanne on ja tota se että kuinka paljon hän luottais mun suoriutuvan tästä yhdyskuntapalvelusta." A2

Myös haittoja läheisten läsnäolosta koettiin olevan jonkin verran. Tuloksia tarkasteltaessa voidaan jälleen huomata, että läheisten käyttäytyminen ja läheissuhteiden erilaiset ongelmat vaikuttavat osakseen kielteisesti. Työntekijät ottivat tämän kysymyksen kohdalla selkeästi esille mahdollisen avoimuuden puutteen ja sen, voidaanko kaikkia kysymyksiä esittää läheisen läsnä ollessa. Yksi haastatelluista koki myös, että läheinen saattaa liikaa puuttua asioihin. Lisäksi koettiin, ettei läheisen läsnäolo ole välttämättä vapaaehtoinen tilanne molemmille. Läheisiltä koettiin tulevan joskus niin paljon tietoa, että se lisää työntekijän työmäärää, kun etsitään olennaista tietoa lausuntoa varten. Yksi haastateltava työntekijä nosti esiin seikan, ettei lasta, joka ymmärtää puhetta, voi ottaa mukaan siviiliarviointitapaamiseen asioiden luonteen vuoksi. Haastatelluista asiakkaista yksi ei löytänyt haittapuolia, yksi nosti esille sen, että läheinen voisi säikähtää tilannetta ja yksi totesi, että väkivaltaisesta tai muuten ongelmallisesta suhteesta olisi haittaa, eikä läheisen läsnäolo tällaisessa tilanteessa olisi järkevää.

"Jos ei ole hyvä tai terve suhde et on jotain väkivaltaongelmia tai pelottelua tai dominointijuttuja ni siihän se ei tietenkään oo hyväks et se toinen on siinä läsnä." A4

"Se, että mitä haittaa niin ehkä tietysti se ylipäättään, että jos läheiset on mukana, että mitä asioita uskaltaa tai pystyy kysymään, kun ei tavallaan tiedä, että miten avoimesti voi niinkun kysyä asioista ja miten paljon toinen osapuoli tietää sen toisen tilanteesta." T3

"... sitä joutuu kättelemään ja funtsimaan, että onkse aina ihan vapaaehtonen se tilanne..." T3

Haastateltavilta kysyttiin tähän teemaan liittyen myös, miten se kehittää tai vaihtoehtoisesti estää verkostotyötä, että läheiset otetaan mukaan. Läheisten nähtiin kehittävän verkostotyötä tuen antamisen kautta ja näin ollen sitouttavan asiakasta paremmin toimintaan. Läheisten koettiin myös vahvistavan verkostoa ja suuremman verkoston koettiin näin ollen olevan hyödyllinen. Osa työntekijöistä nosti esiin aiemmat onnistuneet kokemukset asiakkaiden läheisverkoston kanssa tehdystä verkostotyöstä. Verkostotyön läheisten kanssa koettiin luovan pohjaa seuraamuksen suorittamiselle ja asiakkaan tilanteen edistämiseksi.

”Se voi joillain olla niin että ne saa siitä läheisestä tukea niin paljon, että ne pystyy ikään kuin sitoutumaan paremmin siihen verkostotyöhön.” T4

”Johan se ois lähtökohtasesti siin ois vähä enemmän nappuloit pöydällä siinä nyt vaikka minua siinä ni se vois auttaa siihen sitoutumiseen siihen nimenomaa vahvistaa sitä jos siin on puolison tai vanhempien tai kenen tahansa ääni kuuluvilla.” A3

”Sais eri perspektiivejä asioihin ja sehän muuttaa aina sen tapaamisen henkeä tavallaan et onkse kaksin välinen vai onko se neljä ihmistä vai kuus ihmistä siinä, mitä enemmän on porukkaa ni vois saada semmosen tarvittaes semmosen ajatusriihen kasaan sitte.” A4

Haastavia tilanteita läheisten mukaan ottamisen myötä koettiin puolestaan olevan koko perheen tuen tarve, tarkemmin ottaen päihdeongelmat ja perheväkivaltatilanteiden esiin nouseminen. Tällöin lisääntyy myös työntekijän tarve pohtia palveluohjausta ja muuta tukea. Läheisten koettiin kykenevän myös sabotoimaan verkostoitumistilanteen puuttumalla liikaa asiakkaan asioihin.

”On ollu semmosia tilanteita, että esim on puoliso mukana ja on tullu sit ilmi, että siellä on perheväkivaltaa ja jotenki tuntuu et se koko perhe on niinku tuen tarpeessa...” T1

”Mut voi sen kyllä täysin sabotoidakin ja pilata jopa sen verkostoitumistilanteen (...) läheinen tai omainen saattaa sekaantua niihin asioihin.” T3

Yhteenvetona läheisten roolista voidaan tulosten perusteella sanoa, että vaikka haittapuolia löytyy ja haastavat tilanteet ovat mahdollisia työskennellessä läheisverkoston kanssa, löytyy paljon myös tukea sille, että verkostotyö läheisten kanssa kannattaa, jos tilanne on sille suotuisa ja tarpeellinen. Tätä puoltaa se, että sekä työntekijät että asiakkaat löysivät läheisten läsnäolosta ja verkostotyöhön mukaan ottamisesta hyviä ja toteutumista edistäviä puolia.

7.3 Lausunto- ja siviiliarviointivaiheiden tarkastelua

Lausunto- ja siviiliarviointivaiheisiin liittyen haluttiin selvittää, mikä haastateltavien mielestä toimii ja mikä ei. Tarkoituksena oli peilata tätä kysymystä toimivuudesta käytännön asioiden, eri vaiheiden ja omien ajatusten ja kokemusten kautta. Eri vaiheilla tarkoitettiin lausuntovaiheen näkökulmasta kutsua, haastattelutilannetta ja muita tarvittavia tapaamisia, lausunnon tekemistä ja päätösvaihetta. Siviiliarviointivaiheisiin kuuluu puolestaan kutsun jälkeen haastattelu tai tapaaminen sekä näihin sisältyen rangaistusajan suunnittelua, sijoittelun suunnittelua ja lyhyiden tuomioiden kohdalla myöskin vapauden valmistelua.

Työntekijöiden ja asiakkaiden vastaukset ja ajatukset erosivat toisistaan tämän kysymyksen kohdalla jonkin verran. Asiakkaat pitivät lausuntovaihetta pääasiassa sujuvana menettelynä. Haastattelutilannetta pidettiin positiivisena. Siviiliarviointivaihetta pidettiin niin sanotusti pehmeänä pudotuksena, koska vankilaan lähtö tapahtuu vaiheittain, ja on aikaa valmistautua ja järjestellä siviiliin jäävät asiat kuntoon. Itsenäinen tutustuminen seuraamuksen käytäntöihin ennen tapaamista lausuntovaiheessa oli yhden haastateltavan mukaan ollut todennäköisesti osasy siihen, että haastattelu sujui hyvin.

”Tää on mun mielestä ihan sujuva systeemi.” A4

”Mun mielest se haastattelujuttu se oli sellai hyvin positiivinen tilanne...” A2

”Kyllähän tää on ihan selkeesti niinku pehmeempi pudotus kun se tapahtuu niinku vaiheittain. (...) jos lähtee suoraan siitä istumaa tuomiota nii kaikki jää vähän niinku kesken et täs on paljo enemmän aikaa valmistautua.” A3

Työntekijöistä yksi koki, että kutsu ja seuraamuksen esitteen liittäminen mukaan on hyvä asia, jotta asiakas sen lukiessaan voi valmistautua tulevaan tapaamiseen. Kaikki eivät toki lue tätä esitettä, mutta annetaan kuitenkin mahdollisuus tutustua aiheeseen etukäteen. Yhdessä haastattelussa nousi esille myös se, että haastattelu ja tapaamismahdollisuus ennen lausunnon kirjoittamista antaa paljon enemmän tietoa kuin se, että lausunto kirjoitettaisiin ainoastaan aiempien dokumenttien perusteella. Lausunto- ja siviiliarviointivaiheiden toimivuutta heikentää työntekijöiden näkökulmasta se, ettei asiakkaat ole aina tavoitettavissa, eivätkä saavu sovittuihin tapaamisiin. Yksi haastatelluista totesi kuitenkin, että kun asiakkaat saapuvat siviiliarviointitapaamiseen sovitusti, ovat he pääasiassa yhteistyökykyisiä ja -haluisia.

”Sit kun ne tulee niin ne asiakkaat on kyllä pääsääntöisesti ihan ok kunnossa ja yhteistyöhaluisia ja -kykyisiä...” T3

”...haastattelut ja tapaamiset niin kylhän niistä saa paljon enemmän irti kuin et jos miettii vaikka että nuoren valvonta niinku sitä lausuntoon niin jos vaikka jos vois kattoo edellisistä lausunnoista niin onhan se ihan eri asia tavata.” T4

Haastateltavilta kysyttiin tähän teemaan liittyen myös, miten läheiset edistäisivät tai estäisivät seuraamus- ja soveltuvuus selvityksen sekä rangaistusajan suunnitelman tekoa. Läheisen näkökulman tuominen esiin nousi sekä työntekijöiden että asiakkaiden haastatteluista positiivisena seikkana. Perheen huomioiminen koettiin tärkeänä siviiliarviointivaiheessa. Rangaistusajan suunnitelman tekovaiheessa ja erityisesti lausuntovaiheessa mahdollisuus perheen tiedottamiselle käytännön toimista koettiin myöskin positiivisena. Asiakasnäkökulmasta nousi esille, että valvontarangaistusta koskevien aikataulujen tekeminen toimistolla puoliso mukana nopeuttaisi prosessia ja vähentäisi ylimääräistä työtä, eikä aikatauluja tarvitsisi muuttaa välttämättä moneen otteeseen.

”Jos lausuntovaiheessa alotetaan jo se verkostotyö ja ne läheiset on mukana niin ku siinä tehään kuitenkin se ransu myös oikeudelle tiedoksi niin jotenki ehkä se sitouttaa sitä nuorta ja perhettä, et he on tietosia näistä mejän toimista mitä valvonta esim pitää sisällään.” T1

”Ne pystyis tai ainaki mulle ku mä oon kokenu niin monta vuotta vaikka ja mitä niin kertoo niinku sitä et miten ne on sen ulkopuolelta kokenu ja nähny sen mun vointini.” A2

”Kyl sitä vois rueta tekemään pariskunnittain (...) ilman muuta enemmän hyötyä.” A3

Estävänä tekijänä selvityksen ja suunnitelman teolle koettiin olevan mahdollinen avoimuuden puute johtuen läheisestä. Erityisesti nuorten koettiin olevan herkempiä sille, etteivät he puhu välttämättä kaikesta yhtä avoimesti kuin kahden kesken työntekijän kanssa. Todettiin, ettei kaikille ole yksinkertaisesti ominaista olla tekemisissä ison verkoston kanssa. Yksi haastatelluista asiakkaista koki, ettei huumemaailmaan kuuluvien läheisistä ole hyötyä selvityksen ja suunnitelman teossa juurikin päihdemyönteisyyden vuoksi. Työntekijänäkökulmasta nousi esille resurssikysymys, jos perheessä onkin haastava tilanne ja sitä joudutaan lähteä ratkomaan. Yksi työntekijöistä pohti myös vaihtoehtoa, että joskus pariskunnan välillä voi olla aistittavissa pelkoa tai muuta vastaavaa, joka häiritsee selvityksen ja suunnitelman tekoa.

”Sit ne voi myös estää sen, että jos se asiakas ei haluakaan kaikesta puhua sen läheisen läsnä ollessa niin kyllähän se sitte vaikeuttaa sitä totuuden saamista irti ja sitä kautta suunnitelman tekemistä.” T3

”Sitäkin sitten välillä miettii, että mitkä mejän resurssit on siinä, että millä tavalla se lisää tavallaan mejän työmäärää ja sitten, että jos siellä perheessä on jotakin tosi haastavaa tai muuta niin että onko meillä sitten ammattitaitoa ehkä puuttua siihen tai käsitellä sitä. Ehkä siinä sitte riittää tavallaan se

palveluohjaus ja sitten olla vaikka sosiaalitoimeen tai johonkin muuhun tahoon yhteydessä...” T2

”Jos ne on läsnä siinä, ei pysty jostain syystä kysymään, kokee että tilanne on jostain syystä niin arka tai on aistivinaan vaikka niiden puolisoiden välissä että siinä on pelkoo tai jotain...” T3

Sijoitteluun liittyvät asiat nousivat näkyvästi esille kolmen haastateltavan kohdalla. Sijoittelun koetaan olevan Lahdessa asuvien kohdalla tällä hetkellä epäreilua etenkin perheellisiä kohtaan. Lahdessa ja lähialueilla asuvat sijoitetaan pääasiassa Itä- ja Pohjois-Suomen alueelle. Tämän koetaan tuottavan ongelmia perhetyön kannalta. Jos rangaistusajan suunnitelmaan merkitään perhesuhteiden ylläpitoon liittyviä asioita ja matka perheen kodin ja vankilan välillä on pitkä, on käytännön toteutus haastavaa. Yksi työntekijöistä nosti kuitenkin tämän teeman ohella esiin sen, että erittäin painavien perhesuhteiden takia on mahdollista hakea lähempää sijoittamista. Sijoittelussa pystytään harvoin huomioimaan muita läheisiä kuin lapset.

”Sijoittelussa harvemmin pystytään ottamaan muita läheisiä, aikuisten ajatellaan että pitää pystyä selviytymään, että vaikka olis puoliso ja vaikka olis muita läheisiä suhteita vanhempiin niin ne ei ehkä sitten siinä sijoittelussa harvemmin painaa millään tavalla...” T3

”...se tuo paljon haasteita siihen perhetyöhön ja nää meidän vangit on eriarvoisessa asemassa, että jos suunnitellaan tässä et perhesuhteiden ylläpitoon tai on ransussa tavoitteena niin se käytännön toteutus on tosi haastavaa.” T1

Yhteenvetona lausunto- ja siviiliarviointityöhön liittyen voidaan tuloksien perusteella huomata, että kehittämiskohteita löytyy. Osaan esiin nousseista asioista voidaan paneutua käytäntöjä muuttamalla, mikä vie aikaa, mutta osaan voidaan vaikuttaa jälleen myös käyttäytymisellä. Perhesuhteiden ongelmat voivat koitua selvityksen ja suunnitelman teossa entistä suuremmaksi ongelmaksi. Parhaassa tapauksessa läheiset kuitenkin edistävät ja tuovat lisää tietoa selvityksen ja suunnitelman laatimiseen ja edelleen niiden sisältöön.

7.4 Tulevaisuuden kehittämiskohteita

Kehittämideoita kysyttiin erikseen viimeisenä omana teemanaan. Näitä ideoita oli monen haastateltavan kohdalla noussut esiin jo aiempien teemojen kohdalla. Tähän osioon on kerätty kaikki haastatteluiden varrella sekä lopussa ilmenneet konkreettiset kehittämisideat tulevaisuutta ajatellen.

Kehittämisideat liittyivät pääasiassa läheisten huomioimiseen ja verkostotyön kehittämiseen tulevaisuudessa. Yli puolet haastateltavista oli sitä mieltä, että asiakkaille lähetettäviin

kutsuihin voitaisi lisätä maininta siitä, että läheisen voi ottaa mukaan tapaamiseen. Näin on välillä jo toimittu ikään kuin kokeilumielessä, mutta haastateltavat kokivat, että tästä voisi tulla pysyvä käytäntö. Yksi työntekijä painotti, että jo siviiliarviointivaiheessa olisi hyvä ottaa tavaksi kertoa, etenkin läheisten läsnä ollessa tapaamisessa, valvotun koevapauden mahdollisuudesta ja siitä, että suostumusta tähän tullaan kysymään myös heiltä. Tehdään siis selväksi, että asia koskee myös samassa taloudessa asuvia läheisiä, myöskin lapsia. Haastatelluista asiakkaista yksi ehdotti, että siviiliarviointivaiheessa voitaisi kuulla puolison ajatuksia ja näkökulmia, jos hän ei pääse paikalle tapaamiseen. Näin voitaisi haastatellun mielestä yhdistellä eri näkökulmia ja asioita ja tarkastella myös mahdollisia eriäviä tietoja. Asiaksnäkökulmasta nousi esille myös toive, että lausuntovaiheessa voitaisi kiinnittää huomiota siihen, milloin viimeisin lausunto on tehty ja onko siihen liittyen tapahtunut merkittäviä muutoksia. Asiakas koki turhauttavana, että joutui käymään läpi samat asiat elämäntilanteeseen liittyen, jotka olivat myös edellisessä lausuntovaiheessa käyty, eikä hänen tilanteensa ollut tästä juurikaan muuttunut. Asiaksnäkökulmasta toiveena esitettiin joustavampaa ja entistä yksilöllisempää suhtautumista asiakkaan tilanteeseen.

"...siihenhän vois pyytää jotain puolison näkökulmia tai ajatuksia ja se vois toimia niin (...) sitä olis aika hyvä sitten yhdistellä ja niputtaa niitä asioita kun katsoo kun molemmat sanoo että onko ne samoilla linjoilla ja muuta." A3

"Mä ehkä harkitsisin tosiaan sitä, että heti siihen ensimmäiseen tapaamiseen ni mulle se kirje tuli niin mun mielestä siinä vois ihan lukee että ota mukaan läheisesi." A4

"...että vois siihen kutsuun laittaa sen maininnan." T4

Käytännön asioihin liittyen yksi asiakas koki, että kirje oli hieman säikäyttänyt, ja olisikin toivonut yhteydenottoa puhelimitse kirjeen sijaan. Hän koki, että olisi ollut tärkeää saada heti enemmän tietoa asiasta. Toisaalta hän totesi asiaan liittyen myös, että soitto voi joissakin tapauksissa olla huono tapa ottaa yhteyttä, jos esimerkiksi asiakas on päivätöissä tai ei muuten pysty olemaan puhelimen äärellä virka-aikaan. Kirjeen hän koki siinä mielessä haastavana, että jotkut hakevat postia niin harvoin, että kutsuun merkitty päivämäärä tapaamiselle saattaisi jopa mennä ohi.

"Mä oisin toivonu että se kutsu ois ollu soitto (...) siis et se tuli kirjeenä ni se jotenki säikäytti..." A2

Verkostotyön lisäämiselle koettiin olevan tarvetta resurssien puitteissa. Verkostotyön kehittämiseen liittyen toivottiin ajan tasalla pysymistä kentän tapahtumien suhteen, tutustumista eri verkostotyötahoihin sekä asiakkaan motivaation huomioimista ja toivomusten kunnioittamista.

"Verkostotyötä pitäis varmaan olla paljon enemmän, mihin meillä nyt on resursseja ja aikaa..." T2

"Se on tärkeää, että ollaan tietosia mitä kentällä tapahtuu ja ollaan aktiivisesti tekemisissä ja käydään tutustumassa eri paikoissa..." T1

"...tärkeintä, että asiakas on ite motivoitunu ja haluaa sitä, et silloin se parhaiten palvelee." T1

Osa haastateltavien kehittämisideoista ulottui myös varsinaisen yhdyskuntaseuraamustyön ulkopuolelle. Yksi asiakkaista ehdotti, että avotalosta vapautuvien vankien vapauden valmisteluun otettaisi enemmän mukaan myös läheisverkostoa muiden tahojen lisäksi. Työntekijänäkökulmasta todettiin verkostotyön osalta, että tärkeä paikka sen toteuttamiselle löytyy siinä vaiheessa, kun vankilassa aletaan suunnittelemaan valvottua koevapautta. Etenkin niissä tapauksissa, joissa asiakkaan kotona odottaa perhe ja heiltä täytyy kysyä suostumusta koevapauden suorittamiselle, olisi hyvä ottaa asiakkaan lähiverkostoa mukaan entistä enemmän.

"...vankilasta niinku sinne siviiliin ja ajatellaan valvottua koevapautta niin sitten verkostotyö ja läheisten rooli tulee tärkeäksi, niin se ois siellä se paikka." T3

"Jos ajatellaan avotalosta vapautumas olevia vankeja ni sinne päähän vois ottaa myös sit lähiverkostoa (...) jos sinne on halukkaita siihen vapauden valmisteluun ja muuhun..." A3

Kaikki haastateltavat esittivät vähintään yhden kehittämisidean. Kehitettävää näiden saatujen tulosten perusteella löytyy. Eniten koettiin, että kutsun muokkaaminen siihen muotoon, että läheiset otetaan mukaan, olisi hyvä käytäntö, ja muutenkin tämä läheisten mukaan ottamisen ehdottaminen asiakkaille nousi esille usean haastatellun kohdalla. Lähtökohtaisesti voisi siis ajatella, että läheisten roolia tulisi huomioida ja hyödyntää, silti tietyt seikat ja mahdolliset haasteet huomioiden. Tulevaisuudessa kehittämistyötä tehdessä ja kehittämisideoita toteutettaessa tulisi muistaa huomioida molemmat seikat, sekä hyödyt että haitat. Myös kehittämisen todellinen tarkoitus ja päämäärä tulisivat olla hyvin selkeitä ennen toimia ja muutoksia.

8 Johtopäätökset

Tässä luvussa käsitellään vastauksia opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin sekä peillataan näitä vastauksia opinnäytetyön teoreettiseen viitekehykseen. Johtopäätökset on jäsennelly tutkimuskysymysten mukaisesti. Tutkimuskysymykset olivat: Miten asiakkaan läheiset edistävät

tai estävät verkostotyötä? Mitä kehittämismahdollisuuksia läheisten kanssa tehtävään verkostotyöhön liittyen on? Miten verkostotyö läheisten kanssa parantaisi lausunto- ja siviiliarviointityötä?

8.1 Läheiset voivat edistää sekä estää verkostotyön toteutumista

Opinnäytetyön tulosten mukaan asiakkaan läheiset voivat sekä edistää että myös osaltaan estää verkostotyön toteutumista. Läheisten koettiin vaikuttavan verkostotyöhön positiivisella tavalla tilanteissa, jolloin heiltä saadaan arvokasta tietoa ja uutta näkökulmaa asiakkaan tilanteeseen liittyen. Tietojen, osaamisen ja arvojen yhdistämistä lisäarvoa tuottavaksi toiminnaksi voidaan pitää yhtenä verkostotyön perimmäisenä tarkoituksena (Hakanen, Heinonen & Sipilä 2007, 45).

Useamman tekijän koettiin voivan vaikuttaa niin positiivisesti kuin negatiivisestikin verkostotyön toteutumiseen. Haastatteluista nousi esiin palveluohjaustarpeen ja muun tuen tarpeen arviointi. Toisaalta voidaan ajatella, että on mahdollista puuttua perheen ongelmiin ja auttaa heitä löytämään oikeat ratkaisut tilanteeseensa, mutta toisaalta asiakkaan perheen haastavat tilanteet voivat lisätä työntekijän työkuormaa huomattavallakin tavalla. Yhdyskuntaseuraamustoimistoissa keskusteluapu onkin yksi työmuoto. Yhdyskuntaseuraamustoimistossa ohjataan esimerkiksi pariskuntaa hakemaan tukea sopivasta yhteiskunnan tarjoamasta palvelusta. (Rikosseuraamuslaitos 2013, 19.) Asiakkaan lähiverkoston mukaan ottaminen voi toimia kahteen suuntaan. Luonnollinen verkosto voi olla antamassa arvokasta tietoa, joka on tarpeen asiakkaan tukemisessa, tai vaihtoehtoisesti verkoston jäsenet voivat itse tarvita tietoa, tukea ja hoitoa. (Hannula 2009.)

Puolensa ja puolensa koettiin olevan myös erityisesti nuorten asiakkaiden vanhemmilla. Verkostotyö nuorten vanhempien kanssa voi edetä niin, että vanhemmat eivät anna nuorelle tarpeeksi tilaa tai nuori ei muuten heidän ollessa läsnä pysty keskustelemaan asioista avoimesti. Toisaalta vanhemmista koettiin olevan joissain tapauksissa jopa korvaamaton henkinen tuki ja turva. Heidän koettiin myös voivan luoda hyvä pohja seuraamuksen suorittamiselle. Toisena käänköpuolena tässä asiassa koettiin olevan, että etenkin äidit saattavat suorittaa seuraamusta ikään kuin lastensa puolesta puuttuessaan nuorta koskeviin asioihin turhankin paljon. Karhu (2011) on kuvaillut läheisen suhdetta itseen, vankiin sekä muihin, tässä tapauksessa tukeen ja viranomaisiin. Suhde muihin on luonteeltaan toiminnallinen ja laaja. Toimintaedellytykset tuen ja asiantuntijuuden osalta ovat kuitenkin vielä keskeneräiset. Suhde vankiin on puolestaan monella tavalla merkityksellinen ja se on luonteeltaan konkreettinen, arkinen ja käytännöllinen. Läheisen suhde vankiin määrittelee esimerkiksi sitä, miten läheinen selviytyy arjessa, kun rangaistuksen tuomat rajoitukset ja vaatimukset tulevat osaksi läheisen arkea ja elämää. Suhteella itseen tarkoitetaan henkilökohtaista tunnekokemusta. Kokemusmaailmaan liittyy vahvasti tunnepitoisuus, joten myös asioihin reagointi on tunnesuuntautunutta. Tämä suhde itseen määrittää Karhun mukaan suhtautumista ja jaksamista läheisen itsen ulkopuolella tapahtuville asioille. (Karhu 2011, 58-59.)

Verkoston jäsenten odotukset ja tarpeet luovat pohjan verkoston tavoitteiden asettamiselle. Tavoitteiden asettaminen on mahdollista, jos riittävän suuri osa sen jäsenistä kokee verkostoon osallistumisen hyödylliseksi. Hyödyllisyys on kunkin verkoston toimijan itsensä määriteltävissä oleva asia, ja jotkut arvostavatkin välittömiä, helposti nähtäviä hyötyjä. (Järvensivu, Nykänen & Rajala 2010, 30.) Päihdemyönteiset läheiset koettiin verkostotyön tavoitteellisen toteutumisen esteenä, sillä he saattavat viedä asiakasta väärälle tielle. Nämä läheiset ovat usein myös itse tuen ja avun tarpeessa, joten voimavaroja ei välttämättä löydy enää sitoutumaan verkostotyöhön ja tukemaan asiakasta. Läheisten koettiin myös voivan vähättelevän tapaamisen tärkeyttä asiakkaalle, jos he eivät itse koe asiaa tai tapaamista tärkeäksi.

Hunt ja Morgan (1994) ovat todenneet, että verkoston toimijoiden välillä kehittyvä luottamus alkaa tukea myös sitoutumista yhteisiin tavoitteisiin ja toimintatapoihin. Luottamus alkaa näin ollen edesauttaa verkoston toimivuutta. Luottamuksen ja sitoutumisen positiivinen vaikutus voi syntyä, kun verkoston osapuolet osoittavat luottavansa toisiinsa ja osoittavat myös sitoutumista tekemiseen. (Järvensivu, Nykänen & Rajala 2010, 19.) Haastateltavat olivat yksimielisiä siitä, että luottamus verkoston toimijoiden välillä ja sitoutuminen toimintaan ovat tärkeitä tekijöitä verkostotyön kannalta. Jos luottamusta ei ole, ei lopputuloskaan hyödytä toimijoita. Koettiin, ettei näennäinen sitoutuminen palvele verkoston toimijoita. Näin ollen läheiset voivat estää myöskin verkostotyön toteutumista, jos he eivät jostain syystä luota johonkin verkoston toimijaan. Potinkara (2004) toteaa väitöskirjassaan, että läheisen luottamus ammattitaitoon perustuu uskottavuuteen, joten tämän takia kaikki se, mitä tehdään, miten tehdään ja myös se, miten läheinen kohdataan, on tärkeää yhteistyössä. Epäluottamus on sekä läheisille että työntekijöille rankkaa, ja se estää hyvän yhteistyön syntymisen. (Potinkara 2004, 94-96.)

Dialogisuuden ja vuorovaikutuksen merkitys nousi saaduissa tuloksissa esille pääasiassa niin, että avoimuuden puute koettiin verkostoyhteistyössä haitallisena tekijänä. Kuten Järvensivu, Nykänen ja Rajala (2010, 64) ovat todenneet, verkostoyhteistyön keskiössä on juurikin avoin ja luottamuksellinen keskustelu. Jos keskustelu ja kysymysten esittäminen asiakkaan asioihin liittyen ei ole avointa läheisen läsnä ollessa, ei välttämättä päästä työskentelyssä kiinni tärkeisiin ja olennaisiin asioihin esimerkiksi seuraamuksen suorittamisen kannalta. Toisaalta voidaan kuitenkin myös todeta, kuten tuloksista kävi ilmi, että asiakkaan elämäntilanteesta voidaan läheiset mukaan ottamalla saada parempi kokonaiskäsitys. Tämä voi puolestaan olla seurausta onnistuneesta dialogista ja vuorovaikutussuhteesta verkoston toimijoiden välillä. Järvinen (2007, 143) on todennut tutkimusten osoittaneen, että työntekijän vuorovaikutustaidot vaikuttavat työskentelyn tuloksiin enemmän kuin esimerkiksi työntekijän käyttämä menetelmä.

8.2 Verkostotyön kehittämismahdollisuuksia

Saatujen tulosten perusteella läheisiä voitaisiin huomioida tulevaisuudessa paremmin mainitsemalla asiakkaille lähetettäviin kutsuihin mahdollisuus ottaa läheinen mukaan tapaamiseen. Tätä on kokeiltu satunnaisissa kutsuissa, mutta jatkossa tämä voisi olla pysyvä käytäntö lausunto- ja siviiliarviointivaiheissa. Läheisten tuesta koettiin olevan joissain tapauksissa suurtakin hyötyä. Läheisellä voi olla sellaisia yksilöllisiä ja potilaan persoonaan liittyviä kannustamiskeinoja, joita ei ole työntekijällä (Potinkara 2004, 93). Läheisten kanssa tehtävä yhteistyö alkaen jo heti lausuntovaiheesta asti voisi mahdollisesti sitouttaa myös asiakasta paremmin verkostotyöhön jatkossa ja edelleen seuraamuksen suorittamiseen sekä haastavasta elämäntilanteesta selviytymiseen. Järvensivun, Nykäsen ja Rajalan (2010) mukaan verkostoitumisen yksi paradoksi voi olla se, että intensiivisen, keskinäiseen luottamukseen ja sitoutumiseen perustuvan yhteistyön hyödyt eivät avaudu verkoston jäsenille välttämättä heti, vaan vasta kun yhteistyötä on tehty riittävän kauan (Järvensivu, Nykänen & Rajala 2010, 30).

Asiakkaan puoliso ei välttämättä aina kykene tulemaan paikan päälle tapaamisiin, mutta hänellä voi olla oma näkökulmansa sanottavana, jos ajatellaan siviiliarviointivaihetta ja rangaistusajan suunnittelutyötä. Jatkossa voitaisi ottaa käyttöön menettely, jossa puolisoa kuultaisi kirjallisesti, jos hän ei tapaamiseen pääse tai jostain syystä halua tulla. Puolison näkökulman huomioiminen voi tuoda jotakin uutta ja tärkeää esille. On myös mahdollista, että asiakkaan ja puolison näkemykset ja tiedot eroavat toisistaan jostain syystä. Tällaisissa tapauksissa voitaisi selvittää, mikä todellinen tilanne oikeasti onkaan. Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyölinjausten (2013) mukaan rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa ja sijoituspäätöstä tehtäessä pyritään huomioimaan asiakkaan yhteyksien säilyminen lähiomaisiin ja muihin läheisiin (Rikosseuraamuslaitos 2013, 11). Tärkeä osa perhetyötä on myös parisuhteen ylläpitäminen vankeusaikana. Sosiaaliset suhteet ovat yksi tärkeä rikoksettomuutta tukeva asia, ja vankeusaika on usein parisuhteen rikkova tekijä. Vankeus ei vaikuta pelkästään asiakkaaseen, vaan kaikkiin perheenjäseniin. Perheellisen asiakkaan puolisolle jää usein vastuu perheen elättämisestä ja arjen pyörittämisestä. (Rikosseuraamuslaitos 2013, 19.)

Verkostotyötä asiakkaiden läheisten kanssa toivottiin lisättävän resurssien puitteissa, mutta muistutuksena nousi vastauksista esille myös se, että lähtökohtaisesti asiakkaan tulisi aina olla verkostotyön keskiössä ja muistaa huomioida myös itse asiakkaan toiveet ja tulevaisuuden suunnitelmat. Läheiset eivät saa liiallisesti puuttua asiakkaan asioihin, eivätkä estää häntä esittämästä omia ajatuksiaan. Myöskään viranomaiset eivät voi ainoastaan keskenään sopia asiakasta koskevista asioista, vaan asiakkaan tulisi aina tulla kuulluksi. Verkostotyö on aina vaihtoehto, eikä kaikille olekaan ominaista työskennellä suuren verkoston kanssa. Näihin asioihin tulisi jatkossa kiinnittää erityistä huomiota, jotta verkostotyöstä olisi hyötyä toivotulla tavalla. Asiakaslähtöisyyttä ajatellen on merkityksellistä, että annetaan tarpeeksi painoarvoa asiakkaan tunnevaltaiselle ja tiedolliselle omaehtoisuudelle, samoin myös hänen

henkilökohtaiselle vakaumukselleen. On tärkeää muistaa huomioida, että asiakkaan yksilölliset tarpeet ja omat toivomukset otetaan huomioon. (Väestöliitto 2019.)

8.3 Verkostotyö läheisten kanssa parantamassa lausunto- ja siviiliarviointityötä

Läheisten koettiin voivan edistää lausunto- ja siviiliarviointityötä tuomalla omat näkemyksensä ja tietonsa asiakkaan tilanteeseen liittyen. Siviiliin jäävä puoliso näkee asiat eri näkökulmasta kuin vankilaan lähtevä asiakas, joten hän voisi tuoda suunnitteluvaiheessa tärkeitä asioita esille vankeusaikaa ajatellen. Asiakkaan elämäntilanteesta voi saada läheisten avulla paremman käsityksen. Ainoastaan asiakkaan kanssa työskennellessä voidaan hänen tilanteensa nähdä usein ainoastaan hänen kertomansa perusteella. Vastauksista nousi esille, ettei aina voida olla varmoja, mikä asiakkaan kertomuksen todenperä oikeastaan onkaan. Toki taustatietoja ja edellisiä lausuntoja voidaan tulkita, mutta se, mitä on tapahtunut edellisten tapaamisten ja nykytilanteen välillä, perustuu täysin asiakkaan kertomukseen. Hannula (2009) on todennut, että jos hoidetaan vain yhtä ihmistä unohtaen hänen sosiaaliset suhteensa, voi olla hyvin mahdollista, että saadaan hitaammin kokonais käsitys siitä todellisuudesta, jossa asiakas elää.

Käytännön asiat voivat olla etenkin ensikertalaisille uusia ja kysymyksiä herättäviä asioita, joten yksinkertaisuudessaan tekemällä yhteistyötä ja ottamalla läheisiä mukaan verkostotapaamisiin voidaan jakaa informaatiota liittyen seuraamuksiin ja käytännön asioihin sekä myös erilaisiin velvollisuuksiin liittyen. Lapsi- ja perhetyölinjausten (2013) mukaan on tärkeää, että lapset ja muut perheenjäsenet saavat ajankohtaista tietoa yhdyskuntaseuraamuksista ja vankiloista. Eri rangaistusmuodoista on myös oltava saatavissa tarpeeksi tietoa läheisille. (Rikosseuraamuslaitos 2013, 30.)

Etenkin nuorten vanhemmat voivat olla hyvin haastavassa tilanteessa rikosasioiden ja muiden ongelmien keskellä. Monien vanhempien voi olla vaikeaa puhua asioista kenenkään ulkopuolisen kanssa. Yhdyskuntaseuraamustoimisto ja tapaaminen, jossa mukana on nuoren ja työntekijän lisäksi vanhemmat, voi olla avain siihen, että vaikeistakin asioista keskustellaan ja yritetään löytää ratkaisu haastavaan tilanteeseen. Lisäksi vanhemmille muodostuu kontakti toimiston työntekijästä eli viranomaisesta, johon olla mahdollisesti myös myöhemmin yhteydessä nuoren asioihin liittyen. Läheisten verkostotyöhön mukaan ottamisen koettiin voivan lisäävän heidän luottamustaan viranomaisiin. Asioista puhuminen ja tilanteen selvittäminen voi näin olla hedelmällisempää, mikä taas vaikuttaa edelleen lausunto- ja siviiliarviointityöhön. Neuvottelemalla yhteistyössä asiakkaan tai perheen kanssa, työntekijä voi koota samaan aikaan paikan päälle tärkeitä ihmisiä sekä asiakkaan luonnollisesta verkostosta että asiantuntijoista (Hannula 2009). On tärkeää huomioida, ettei verkostoon tuoda ulkopuolelta valmiita ratkaisuja tai tavoitteita. Verkosto sitoutuu parhaiten niihin tavoitteisiin, jotka se on itse määritellyt itselleen. (Järvensivu, Nykänen & Rajala 2010, 30.)

Tulosten mukaan koettiin, että perheenjäsenten läsnäolo siviiliarviointitapaamisessa voi kertoa osakseen siitä, että käsiteltävä asia on perheen sisällä avoin ja silloin ollaan tietoisia siitä, että perheenjäsen on lähdössä vankilaan ja näin ollen vankilasta ja siihen liittyvistä seikoista on helpompi puhua jo siviiliarviointivaiheessa. Rikosseuraamusalan perhetyössä korostuu usein vangin ja asiakkaan näkökulma, mutta jatkossa tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota myös lasten oikeuksiin ja lapsen etuun. Rikosseuraamuslaitoksessa työskennellessä tulee muistaa, että perhetyötä tehdään yhteistyössä perheen kanssa. Keskeisenä seikkana on kuitenkin aina lapsen edun turvaaminen. (Rikosseuraamuslaitos 2013, 6-8.)

9 Pohdinta

Tässä luvussa pohdin opinnäytetyöprosessia kokonaisuutena omasta sekä ammattieettisestä näkökulmasta. Lisäksi esittelen lyhyesti omia kehittämideoita ja jatkotutkimusehdotuksia tulevaisuutta ajatellen.

9.1 Opinnäytetyöprosessin pohdinta

Itse opinnäytetyön tekeminen oli samaan aikaan haastavaa ja mielenkiintoista. Lopullisen aiheen selvittäessä ymmärsin pian, ettei tämän aiheen ja näiden teemojen tutkiminen ole helpoimmasta päästä. Aiempaa tutkimustietoa verkostotyöhön liittyen löytyi kyllä, mutta läheisten roolin mukaan ottaminen ja lisäksi näiden kohdentaminen yhdyskuntaseuraamustyöhön ja edelleen lausunto- ja siviiliarviointivaiheisiin toivatkin jo omat haasteensa mukanaan. Työ eteni pääasiassa kuitenkin ilman suurempia ongelmia. Alkuperäinen tutkimussuunnitelma ja aikataulu muuttuivat hieman matkan varrella, mutta koen, että se kuuluu opinnäytetyöprosessin ja tutkimuksen luonteeseen yleensäkin. Yhdeksi haasteeksi osasin nimetä jo heti prosessin alkuvaiheessa sen, miten saisin tavoitettua suunnitellun määrän asiakkaita haastattelua varten ja lisäksi suostuisivatko he osallistumaan tähän haastatteluun. Haastatteluiden järjestäminen onnistui oikeastaan juuri niin kuin olin etukäteen ajatellutkin: työntekijöiden kanssa aikojen sopiminen oli toki helppoa, sillä suurin osa oli viisi päivää viikossa paikalla toimistolla. Asiakkaiden haastattelut vaativat puolestaan enemmän suunnittelua. Sain kuitenkin suunnitelman mukaan haastateltua myös neljää asiakasta.

Tutkimus- ja haastattelukysymysten muodostaminen tuntui suunnitteluvaiheessa haasteelliselta, mutta teoriaosuutta kärsivällisesti täydentäen ja aiempia tutkimuksia tutkaillen sekä opinnäytetyön tavoitteita pohtien myös kysymykset alkoivat muodostua helpommin paperille. Aiheen valinta sekä tulosten analysointi olivat mielenkiintoisimpia vaiheita. Vastauksista nousi esille asioita, joita olin myös omassa mielessä käsitellyt prosessin aikana. Oli hienoa huomata, että tämän tutkimuksen tuloksia voidaan mahdollisesti hyödyntää tulevaisuudessa ja ottaa esimerkiksi lausunto- ja siviiliarviointivaiheisiin mukaan tuloksista esiin nousseita uusia käytäntöjä tai ainakin kehittää vanhoja jo olemassa olevia. Teemahaastattelu

sulki käytännössä pois sen vaihtoehdon, että haastateltavat olisivat ymmärtäneet kysymykset "väärin", sillä minulla oli haastattelijan roolissa mahdollista esittää täydentäviä lisäkysymyksiä tarpeen vaatiessa.

Tutkimusraportin laatiminen tuntui aluksi hieman työläältä, mutta koen, että se on opettanut myös paljon uusia asioita ja oma ajattelutapa on tämän prosessin myötä myös muuttunut ammatillisempaan suuntaan. Prosessin myötä itselle on auennut uusia näkökulmia liittyen yhdyskuntaseuraamustyöhön, mutta myös ylipäättään laadullisen tutkimuksen toteuttamiseen. Erilaiset työelämän kehittämisprosessit vaativat paljon aikaa ja kärsivällisyyttä.

Opinnäytetyöprosessin aikana ohjausta ja neuvoja sai ohjaavalta opettajalta aina, kun sitä tarvitsi ja yhteistyö sujui mallikkaasti. Tilaajan puolella rikosseuraamustyöntekijät autoivat haastatteluiden järjestämisessä. Yhteistyön sujuminen vaikutti varmasti osaltaan siihen, että opinnäytetyö valmistui pienistä aikataulumuutoksista huolimatta ajoissa. Oma sitoutuminen opinnäytetyöhön ja motivaatio saattaa tämä työ loppuun asti säilyi läpi prosessin, vaikka aivan aluksi kaikki tuntuikin melko sekavalta ja ennen kaikkea haastavalta, kunnes suunnitelma ja tutkimuksen vaiheet selkenivät. Näin valmista työtä katsoessa voin todeta, että tämä oli omasta näkökulmasta ennen kaikkea opettavainen prosessi. Tulevaisuudessa ei enää niinkään pelottaisi tarttua mahdollisuuteen toteuttaa samankaltainen tutkimus.

Mielestäni eettinen osaaminen korostuu erityisen paljon esimerkiksi sosiaali- ja rikosseuraamusalan työssä. Osaaminen kehittyy työkokemuksen mukana, kun kohdataan erilaisia asiakastyötilanteita. Erityisesti haastavat ja pulmalliset tilanteet aiheuttavat sen, että työntekijä voi joutua pohtimaan ja kyseenalaistamaan omaa työskentelyään tai vaihtoehtoisesti jonkun muun henkilön tai tahon toimintaa. Koen, että tämän tutkimuksen tulosten ja mahdollisen tulevan kehittämistyön avulla voidaan luoda yhdyskuntaseuraamustyöhön sellaisia piirteitä, jotka helpottavat myös osaltaan ammattieettisiä pohdintoja ja haastavia tilanteita. Ei ainoastaan kehitettävien asioiden korjaaminen, vaan myös hyvien asioiden vahvistaminen kuuluu mielestäni olennaisesti kehittämistyöhön. Vahvuuksia hyödyntäen työskentely on todennäköisesti mielekkäämpää ja tuloksellisempaa.

Tutkijan ja haastattelijan rooleissa minun täytyi huomioida eettisiä seikkoja, jotta tutkimuksen voidaan sanoa olevan hyvien käytäntöjen mukainen. Oli esimerkiksi tärkeää kohdella kaikkia haastateltavia oikeudenmukaisesti ja tehdä heille näkyväksi se, mitä ja miksi olin tekemässä. Haastateltavilla oli oikeus haastattelutilanteessa ilmaista omia mielipiteitään ja tuoda vapaasti näkemyksiään esille. Vuorovaikutus haastattelijan ja haastateltavan välillä oli luottamuksellista ja avointa keskustelua valittuihin teemoihin liittyen.

9.2 Kehittämisideat ja jatkotutkimusehdotukset

Tulevaisuutta ajatellen uskon, että tämän opinnäytetyön mukana tulleet kehittämisideat voidaan huomioida Hämeen yhdyskuntaseuraamustoimiston kehittämistyössä läheisten roolia huomioidessa. Opinnäytetyö avaa sekä työntekijöiden, että asiakkaiden näkemyksiä aiheesta, mikä tuo monipuolisemman kuvan tilanteesta kuin se, että olisi tuotu esille vain työntekijöiden tai vaihtoehtoisesti vain asiakkaiden näkökulma.

Omina kehittämisideoina esitän sijoitteluun liittyen, että tulevaisuudessa olisi tärkeää joko muuttaa käytäntöjä sen suhteen, mihin lahtelaisia vankeja sijoitetaan, tai ainakin entistä enemmän huomioida perheitä ja muitakin omaisia näissä tapauksissa. Läheisten mukaan ottaminen entistä tiiviimmin tulisi huomioida niin, että siitä saadut hyödyt ovat haittoja suuremmat. Kuten myös tuloksista kävi ilmi, komppaan ajatusta, että kaikille suuren verkoston kanssa työskentely ei ole aina luontevin tapa hoitaa asioita ja ratkaista ongelmia.

Jos läheisten mukaan ottamisesta tulisi pysyvämpi käytäntö, jatkotutkimusaiheita ajatellen voitaisi tutkia, miten tämä on vaikuttanut asiakkaiden sitoutumiseen ja seuraamuksen suorittamiseen. Myöskin itse läheisten näkökulmaa olisi mielestäni tärkeää tutkia. Kuten sanottua, etenkin vankeusrangaistusta suorittaa omalta osaltaan usein myös perhe ja lähiomaiset, joten myös heidän kuulemisensa olisi monessa tapauksessa tärkeää ja huomioitavaa.

Lähteet

Painetut

Arola-Järvi, A. 2012. Suunnitelmallisen vankeusajan käsikirja. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 1/2012.

Hakanen, M., Heinonen, U. & Sipilä, P. 2007. Verkostojen strategiat - Menesty yhteistyössä. Helsinki: Edita Prima Oy.

Hartoneva, A., Mohell, U. & Pajuoja, J. 2015. Yhdyskuntaseuraamukset ja vankeus. Helsinki: Tietosanoma Oy. 2. painos.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2005. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. 11. painos.

Järvinen, M. 2007. Asiakas-työntekijäsuhteen dialoginen arviointi kriminaalihuollossa. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2007. Vammalan Kirjapaino Oy.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulu JAMK. Suomen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print.

Kumpusalo, E. 1991. Sosiaalinen tuki, huolenpito ja terveys. Sosiaali- ja Terveystieteiden tutkimuskeskus. Helsinki: Vapokustannus.

Suominen, S. & Tuominen, M. 2007. Palveluohjaus portti itsenäiseen elämään. Profami Oy, 1. painos. Helsinki: Picaset Oy.

Särkelä, A. 2001. Välittäminen ammattina. Tampere: Vastapaino.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Sähköiset

Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskus ja yksiköt, Kriminaalihuollon tukisäätiö KRITS ja Socca - Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus 2017. Rikosseuraamuslaitoksen, kunnan aikuissosiaalityön/lastensuojelun ja järjestöjen työntekijöiden yhteistyökäytännöt. Viitattu 13.1.2019. http://www.socca.fi/files/5396/RISE-sosiaalitoimi-jarjestot_siviiliarviointi_vankeusprosessissa.pdf

Hannula, M. 2009. Verkostotyö. Päihdelinkki. Viitattu 10.4.2019. <https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/paihdeyten-menettelmat-ja-koulutus/verkototy>

Järvensivu, T., Nykänen, K. & Rajala, R. 2010. Verkostojohtamisen opas: Verkostotyöskentely sosiaali- ja terveysalalla. Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hankkeen julkaisu. Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu. Viitattu 3.3.2019. <https://www.seugolaid.fi/wp-content/uploads/2017/03/Verkostojohtamisen-opas-versio-1-0-30-12-2010.pdf>

Kamppila, E. 2015. Sosiaalisen tuen ja tukitoimien rooli yhdyskuntaseuraamuksissa - työn kehittämistä Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimistossa. Laurea-ammattikorkeakoulu. YAMK opinnäytetyö. Viitattu 3.3.2019. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/94461/Kamppila_Eija.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Karhu, S. 2011. Vankien läheisten kokemusmaailma. Itä-Suomen yliopisto. Pro gradu. Viitattu 3.4.2019. http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20110234/urn_nbn_fi_uef-20110234.pdf

Kriminaalihuollon tukisäätiö 2018. Vankien Omaiset ry: Päivä kerrallaan -opas. Viitattu 30.1.2019. <https://www.krits.fi/wp-content/uploads/2018/05/1506-Paivakerrallaan.pdf>

Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 400/2015.

Lindström, J. & Kumlander, K. (toim.) 2016. Omaisten yhteiskunnallisia paikannuksia - Ammattilaisten ja omaisten kokemina. Viitattu 12.1.2019. <http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/107132/61.%20Lindstrom%20Kumlander%20y-toim%20Omaisten%20yhteiskunnallisia%20paikannuksia.pdf;jsessionid=9975FBDBE3C5FA194723FE1249710C29?sequence=1>

Nellis, M. 2001. Community penalties in historical perspective. Teoksessa Bottoms, Anthony & Gelsthorpe, Lorraine & Rex, Sue (toim.) Community Penalties, Change and Challenge. Teoksessa Haaraoja, M. & Putkonen, J. 2012. Yhdyskuntaseuraamustoimiston sosiaalityön yhteiskunnalliset ja yksilölliset merkitykset. Viitattu 20.2.2019. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-201212131302>

Oikeusministeriö 2012. Yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistus. Viitattu 20.2.2019. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76352/omml_12_2012_yhdyskuntaseuraamustoimikunnan_mietinto_168_s.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Potinkara, H. 2004. Substantiivinen teoria kriittisesti sairaan potilaan läheisen ja hoitavan henkilön välisestä yhteistyöstä. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, hoitotieteen laitos. Viitattu 20.3.2019. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67395/951-44-5989-X.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Rikosseuraamuslaitos 2017. Arvot ja strategia. Risen strategiakartta 2018-2021. Viitattu 10.3.2019. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/risenasiakirjoja/6A3hgIF5q/RISE_strategian_toimeenpano_2018_2609201.pdf

Rikosseuraamuslaitos 2013. Lapsi- ja perhetyön linjaukset. Viitattu 2.4.2019. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/6G5krDHMF/Lapsi-ja_perhetyon_periaatteet_.pdf

Rikosseuraamuslaitos 2015. Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpano. Viitattu 10.3.2019. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/yhdyskuntaseuraamustentoimeenpano.html>

Rikosseuraamuslaitos 2019. Yhdyskuntaseuraamustoimistot. Viitattu 10.3.2019. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/yhdyskuntaseuraamustoitot.html>

Sarpavaara, H. 2014. Ystävyysuhteiden merkitykset yhdyskuntaseuraamustyön päihdeongelmaisten asiakkaiden muutospuheessa. Teoksessa Linderborg, H., Suonio, M. & Lassila, T. (toim.) Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2014, 197-209. Viitattu 3.3.2019. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/NdFcArAZr/RISE_1_2014_Sosiaalityo_ja_sosiaalinen_tuki_280214web_versio_1.3.pdf

Seikkula, J. & Arnkil, T. 2009. Dialoginen verkostotyö. Viitattu 28.2.2019.
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/79883/93ae45f6-b7c4-403f-9dff-643b813972bf.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu 10.3.2019.
https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Eettinen ennakoarviointi ihmistieteissä. Viitattu 10.3.2019. <https://www.tenk.fi/fi/eettinen-ennakoarviointi-ihmistieteissa>

Vankeuslaki 767/2005.

Väestöliitto. 2019. Mitä tarkoittaa asiakaslähtöisyys? Viitattu 5.4.2019.
http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/tietoa_parisuhdeammattilaisille/asiakastyon_lakitietoa/asiakaslahtoisuus/

Julkaisemattomat

Rikosseuraamuslaitos 2015. Päijät-Hämeen maakunnan miesvankien siirto/sijoittelu ja siviilissä vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa odottavien tuomittujen sijoittelu. Sähköpostijakelu. Dnro 2/441/2015.

Liitteet

Liite 1: Tutkimuslupa.....	47
Liite 2: Suostumuslupalomake	48
Liite 3: Teemahaastattelurunko.....	49
Liite 4: Luokittelutaulukot	50

Liite 1: Tutkimuslupa

Tutkimuslupahakemus

1 (1)

23.3.2019

Opinnäytetyön tekijä: Krista Siljander**Koulutusohjelma/korkeakoulu:** Rikosseuraamusala, sosionomi (AMK) / Laurea ammattikorkeakoulu**Toimipiste:** Tikkurila**Opinnäytetyön ohjaaja:** [] [] [] [] [] [] [] [] [] []**Työn nimi:** Verkostotyön kehittäminen yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden läheisten kanssa**Tavoitteet/tutkimusongelma:** Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia, miten verkostotyötä voidaan kehittää yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden läheisten kanssa, erityisesti lausunto- ja siviiliarviointivaiheissa.**Opinnäytetyöhön tarvittavien tietojen / aineistojen määrittely:** Haen tutkimuslupaa yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöiden sekä asiakkaiden haastatteluja varten. Tarkoituksena haastatella Hämeen yhdyskuntaseuraamustoimiston Lahden toimipaikan työntekijöitä (4) sekä asiakkaita (4).**Aikataulu:** 9/2018 - 5/2019**Liitteet:** Tutkimussuunnitelma (liitteenä olevassa suunnitelmassa esitetään haastateltaviksi asiakkaiden läheiset ja työntekijät, mutta Kehalta ei lupaa tähän tullut, joten tarkoitus käyttää ns. varasuunnitelmaa, eli haastatella itse asiakkaita ja työntekijöitä)Tutkimuslupa hyväksytty / ~~hylätty~~:Paikka ja aika: Lahti 22.3.2019Allekirjoitus:

Liite 2: Suostumuslupalomake

Hei,

Opiskelen Laurea ammattikorkeakoulussa rikosseuraamusalaa ja teen tällä hetkellä opinnäytetyötä liittyen verkostotyön kehittämiseen. Tarkoituksena on selvittää, millaisia kehittämismahdollisuuksia verkostotyöhön liittyen on, huomioiden erityisesti yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden läheisten rooli.

Tämä haastattelu on yksilöllinen ja se tullaan nauhoittamaan. Kun opinnäytetyö valmistuu, hävitän kaikki nauhoitukset. Haastattelu toteutetaan luottamuksellisesti, eikä henkilöllisyytesi tule valmiissa opinnäytetyössä ilmi. Haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja sen voi myös keskeyttää missä vaiheessa tahansa.

Ystävällisin terveisin; Krista Siljander

Suostun siihen, että minua haastatellaan opinnäytetyötä varten. Suostun lisäksi siihen, että haastattelu nauhoitetaan.

___.___.2019

Paikka, allekirjoitus & nimenselvennys

Liite 3: Teemahaastattelurunko

TEEMAHAASTATTELURUNKO:

1. VERKOSTOTYÖ

- *(Alkuun määritelmä verkostotyöstä + erilaisista verkostoista)*
- Millaisesta verkostotyöstä on/on ollut hyötyä ja/tai haittaa?
- Minkälaisista verkostoista on/on ollut hyötyä ja/tai haittaa?
- Miten läheiset edistävät ja/tai estävät verkostotyötä ja sen tavoitteellista toteutumista?
- Miten se vaikuttaa verkostotyöhön, että on sitoutunut toimintaan ja on olemassa luottamusta työntekijän, asiakkaan ja verkoston muiden toimijoiden välillä?

2. LÄHEISTEN ROOLI

- Mitä hyötyä ja/tai haittaa läheisten läsnäolosta olisi lausunto- ja siviiliarviointivaiheissa?
- Miten se kehittää ja/tai estää verkostotyön toteutumista, jos läheiset otetaan mukaan?

3. LAUSUNTO- JA SIVIILIARVIOINTITYÖ

- *(Alkuun määritelmä lausunto-/siviiliarviointityöstä)*
- Mikä toimii, mikä ei? (peilaten käytännön asioihin, lausuntotyön ja siviiliarvioinnin vaiheisiin ja toimintatapoihin, omiin kokemuksiin ja ajatuksiin)
- Miten läheiset edistävät tai estävät soveltuvuus- tai seuraamusselvityksen/rangaistusajan suunnitelman tekemistä?

4. KEHITTÄMISIDEAT

- Konkreettisia kehittämisideoita tulevaisuutta ajatellen

Liite 4: Luokittelutaulukot

Teema: Verkostotyö		
<i>Pelkistetyt ilmaukset</i>	<i>Alaluokka</i>	<i>Yläluokka</i>
<p>Perhe ja puoliso muodostavat tärkeän verkoston.</p> <p>Verkostotyöstä hyötyä, jos on halua saada apua.</p> <p>Lausuntovaiheessa ollut hyötyä puolisosta, nuoren vanhemmista ja isovanhemmista.</p> <p>Parhaimmassa tapauksessa viranomaistahojen lisäksi asiakkaan perhe mukana siviiliarvioinnissa.</p> <p>Asiakkaan äiti auttoi tarvittavan verkoston kasaamisessa.</p> <p>Läheisten mukanaolo auttanut asiakkaan kokonaistilanteen hahmottamisessa.</p> <p>Läheisten mukanaolo lausuntovaiheesta asti voi madaltaa kynnystä ottaa myöhemmin yhteyttä viranomaisiin.</p> <p>Parhaimmillaan äiti tai isä tuo tärkeitä asioita esille lausuntovaiheessa.</p>	<p>Perhe</p> <p>Puoliso</p> <p>Äiti</p> <p>Isovanhemmat</p> <p>Vanhemmat</p> <p>Viranomaistahot</p> <p>Halu saada apua</p> <p>Parempi käsitys asiakkaan tilanteesta</p> <p>Perheenjäsenet tuovat tärkeitä tietoja</p>	<p>hyödylliset kokemukset verkostoista ja verkostotyöstä</p>
<p>Liian suuri verkosto esteenä yhteisymmärryksen saavuttamiselle.</p> <p>Avun ja verkostotyön tarjoaminen vasten tahtoa haitallista.</p> <p>Läheisten päihdemyönteisyys kannustaa asiakasta väärälle tielle.</p>	<p>Liian suuri verkosto</p> <p>Asiakas ei halua apua</p> <p>Läheisten päihdemyönteisyys</p>	<p>haitalliset kokemukset verkostoista ja verkostotyöstä</p>
<p>Läheisten läsnä ollessa mahdollista informoida itse rangaistuksesta.</p> <p>Perheen tilanteen ja tuen tarpeen kartoittaminen mahdollista läheisten läsnä ollessa.</p> <p>Palveluohjaustarpeen kartoittaminen mahdollista läheisten läsnä ollessa.</p> <p>Läheiset kannustavat haastavassa elämäntilanteessa olevaa asiakasta.</p> <p>Puoliso tukee aikatauluissa pysymistä.</p>	<p>Mahdollisuus informoida seuraamuksesta</p> <p>Perheen tuen ja palveluohjaustarpeen kartoittamisen mahdollisuus</p> <p>Kannustavat läheiset</p> <p>Suurempi verkosto apuna asioiden käsittelyssä</p> <p>Läheisten vaikutus asenteisiin</p>	<p>läheiset edistävänä tekijänä verkostotyössä</p>

<p>Läheinen on parhaimmillaan voimavara, tuki ja turva asiakkaalle.</p> <p>Läheisen näkökulman tuominen siihen, millainen asiakas on töissä.</p> <p>Suurempi verkosto osana palaveria mahdollistaa "vaaranpaikkojen" käsittelyn.</p> <p>Perheenjäsenillä vaikutus toistensa asenteisiin ja maailmankatsomukseen.</p>		
<p>Päihdeongelmaiset läheiset eivät pysty sitoutumaan ja auttamaan.</p> <p>Nuorten asiakkaiden vanhemmat eivät anna tarpeeksi tilaa nuorelle.</p> <p>Vanhemmat ohjailevat nuorta vastaamaan tahtomallaan tavalla.</p> <p>Läheisen puuttuessa tapaamisesta, voi hän myös vähätellä asian merkitystä asiakkaalle.</p> <p>Läheisten kanssa työskentely on myös hyvin haavoittuvaista - myös asiakkaan puoliso usein tuen tarpeessa.</p> <p>Läheisillä voi olla vähäiset voimavarat tukea asiakasta.</p> <p>Äidit suorittavat ikään kuin seuraamuksia lasten puolesta.</p> <p>Nuoret eivät välttämättä kykene puhumaan avoimesti vanhempien läsnä ollessa.</p> <p>Läheisen välinpitämätön suhtautuminen.</p> <p>Puoliso voi muuttaa asiakkaan ennakoasennetta negatiiviseen suuntaan.</p>	<p>Päihdeongelmaiset läheiset</p> <p>Nuorten vanhemmat ei anna tilaa</p> <p>Läheinen vähättelee tilannetta</p> <p>Läheisen vähäiset voimavarat</p> <p>Avoimuuden puute</p> <p>Äiti suorittaa seuraamusta nuoren puolesta</p>	<p>läheiset estävänä tekijänä verkostotyössä</p>
<p>Ilman luottamusta ja sitoutumista ei anneta itsestä tarpeeksi eikä olla rehellisiä.</p> <p>Ilman luottamusta ja sitoutumista ei synny yhteisymmärrystä ja verkostotyö jää yksipuoliseksi.</p> <p>Ilman luottamusta yhteistyö hankalaa.</p> <p>Verkostotyö edellyttää luottamusta, kunnioitusta ja ymmärrystä.</p>	<p>Luottamuksen tärkeys</p> <p>Luottamus ja sitoutuminen edellytyksenä</p> <p>Luottamuksen ja sitoutumisen puuttuminen vaikuttaa negatiivisesti</p>	<p>toimintaan sitoutumisen ja luottamuksen olemassaolon merkitykset</p>

<p>Luottamus ei käsitä aina sitä, että voidaan puhua aivan kaikesta eri verkostopalavereissa. Asiakkaan täytyy luottaa viranomaiseen. Viranomaisten välinen luottamus edellytys työn onnistumiselle. Luottamus tärkeää, silloin keskustelu ohjautuu oikeisiin ongelmiin ja asioihin. Luottamus ja sitoutuminen edellytys verkostotyön toteutumiselle. Mitä vähemmän luottamusta, sitä huonompi lopputulos. Näennäinen sitoutuminen verkostotyöhön resurssien hukkaan heittämistä. Verkostotyö on vuorovaikutteista, joten luottamus tärkeää. Halu, tahto ja luottamus tärkeitä elementtejä.</p>		
---	--	--

Teema: Läheisten rooli		
<i>Pelkistetyt ilmaukset</i>	<i>Alaluokka</i>	<i>Yläluokka</i>
<p>Läheiseltä tukea jännitykseen. Läheinen saa nuoren tulemaan paikalle. Koko perhe tarvitsee monesti myös tukea. Läheisten palveluohjaustarpeen arvion mahdollisuus. Ransun suunnittelussa huomio läheisiin. Käytännön asioiden huomioiminen vankeusaikana. Vankilasta ja vankeudesta puhuminen mahdollista. Läheisen luotto viranomaisiin voi lisääntyä. Läheisen tuki voi olla ainoa mahdollisuus päästä eteenpäin. Vaikeiden asioiden esille tuominen. Vanhemmat tietoisiksi seuraamuksesta. Monet nuorten vanhemmat vaikeassa tilanteessa,</p>	<p>Tuki ja henkinen apu Perheen tuen tarpeen arviointi Käytännön asioista puhuminen ja tiedottaminen Luoton vahvistuminen viranomaisiin Nuorten vaikeat asiat esille Läheisten huomioiminen vankeusaikana/ransussa Läheisen näkökulma esille</p>	<p>läheisten läsnäolon hyödyt lausunto- ja siviiliarviointivaiheissa</p>

<p>haastavaa ottaa vaikeat asiat puheeksi muualla. Siviiliarviointivaiheessa tärkeää huomioida lapset ja perhe-elämä vankeusaikana. Läheisen näkökulman tuominen asiakkaan tilanteeseen. Läheisen näkemys seuraamuksen onnistuneesta suorittamisesta. Sijoittelu vaikuttaa perheeseen. Siviiliin jäävä puoliso katsoo perheen tarpeita eri näkökulmasta. Läheiset tukijan roolissa siviiliarviointivaiheessa. Puoliso tietää parhaiten itseään koskevista asioista. Läheinen voi auttaa muistamaan vuosilukuja ja aikoja ja muita asioita. Läheinen henkisenä apuna.</p>		
<p>Läheisen läsnä ollessa nuori ei välttämättä kerro kaikkea rehellisesti. Läheiset puuttuu liikaa asioihin. Ongelmana avoimuus, mitä kaikkea voi kysyä ja puhua läheisen läsnä ollessa. Läheisen läsnä ollessa voi jäädä asioita kertomatta. Joskus vaikeaa kysyä kaikkia asioita. Onko läheinen tullut vain omasta vai yhteisestä tahdosta mukaan. Pääteidenkäytöstä keskusteleminen voi olla vaikeaa. Haastattelun tekeminen lapsen läsnä ollessa haastavaa. Läheisiltä liikaa tietoa, mikä lisää ylimääräistä työtä. Läheiset voi säikähtää tilannetta. Läheisen läsnäolo ei hyväksi, jos suhteessa väkivaltaa, pelottelua tai dominointia.</p>	<p>Avoimuuden puute Liiallinen puuttuminen asioihin Vapaaehtoisuus vaakalaudalla Kaikista aiheista keskusteleminen vaikeaa Työmäärän lisääntyminen Läheissuhteen ongelmat</p>	<p>läheisten läsnäolon haitat lausunto- ja siviiliarviointivaiheissa</p>
<p>Asiakas sitoutuu paremmin läheisen tuen avulla verkostotyöhön. Enemmän on onnistuneita läheisyhteistyökokemuksia.</p>	<p>Läheiset vahvistamassa verkostoa Lisää sitoutumista Onnistuneet kokemukset Laajempi näkökulma asioihin</p>	<p>läheiset kehittämässä verkostotyötä</p>

<p>Kun läheinen otetaan johonkin mukaan, kokee olevansa merkityksellinen. Ihminen sitoutuu enemmän, kun kokee olevansa merkityksellinen. Yhteistyö alaikäisten asiakkaiden vanhempien kanssa ollut hyvää. Läheisten kuulluksi tuleminen tärkeää. Isompi verkosto sitouttaisi paremmin toimintaan. Puoliso ja vanhemmat vahvistaisivat verkostotyötilannetta. Läheisten läsnäolo vahvistaisi verkostoa. Isompi verkosto tuo mukanaan enemmän ajatuksia. Läheisten mukaan ottamisen myötä ongelmatilanteiden ja ratkaisujen pohdintaa yhdessä. Verkostotyö läheisten kanssa antaa hyvän pohjan seuraamuksen suorittamiselle ja asiakkaan tilanteen edistämiseksi.</p>	<p>Ongelmien ja ratkaisujen pohdinta yhdessä</p>	
<p>Läheiset voivat myös pilata verkostoitumistilanteen. Läheiset saattavat sekaantua liikaa asioihin. Perheväkivallan ilmi tuleminen. Koko perhe tuen tarpeessa.</p>	<p>Turha sekaantuminen asioihin Perheväkivalta Perheen vähäiset voimavarat Tuen tarve koko perheellä</p>	<p>läheiset ja haastavat tilanteet verkostotyössä</p>

<p>Teema: Lausunto- ja siviiliarviointityö</p>		
<p><i>Pelkistetyt ilmaukset</i></p>	<p><i>Alaluokka</i></p>	<p><i>Yläluokka</i></p>
<p>Läheisistä hyötyä, jos antavat asiakkaalle tilaa. Perheen sisäinen tilanne vaikuttaa selvitys- ja suunnittelutyöhön. Perheen tietoisuuden lisääminen yhteistyön avulla. Läheiset voisivat kertoa oman näkökulmansa asiakkaan tilanteeseen. Ei usko siihen, että kukaan läheinen pilaisi läsnäolollaan lausuntohaastattelua. Perheen ottaminen huomioon tärkeää siviiliarviointivaiheessa.</p>	<p>Läheisen ja perheen tilanteen näkökulma esiin Perheen tiedottaminen tärkeistä asioista Perheen huomioiminen Läheinen tukena muistamisessa</p>	<p>läheiset edistävänä tekijänä</p>

Läheinen voi muistaa asioita, joita asiakas ei itse tuo esille soveltuvuus selvitysvaiheessa.		
Avoimuuden puuttuminen läheisten läsnä ollessa mahdollista. Läheiset voivat vaikeuttaa totuuden saamista ja suunnitelman tekemistä. Haastavat tilanteet perheessä kuormittavat työntekijää. Perheen sisäinen tilanne vaikuttaa selvitys- ja suunnittelutyöhön. Läheisen läsnäolo voi olla esteenä joillekin kysymyksille. Puolisoiden välissä aistittavissa pelkoa tai muuta vastaavaa. Läheisten päihdemyönteisyydestä haittaa.	Kyseenalainen avoimuus Perheensisäiset haastavat tilanteet Arkaluontoisten kysymysten esittäminen vaikeaa Läheisten päihdemyönteisyys	läheiset estävänä tekijänä
Esite ja kutsu hyvä menettely, mahdollistaa valmistautumisen haastatteluun/tapaamiseen. Haastattelutilanteesta enemmän irti kuin ainoastaan aiemmista lausunnoista. Elämäntilanteen arviointi perustuu vain asiakkaan kertomukseen, todellinen tilanne vain arvailujen varassa. Siviiliarviointivaiheeseen enemmän yhteistyötä läheisten kanssa. Verkostotyön aloittaminen jo lausuntovaiheessa - läheiset mukaan. Kutsukirjeen sijasta soitto. Siviiliarvioinnin kautta vankilaan lähteminen antaa aikaa valmistautua. Lausuntovaihe sujuva systeemi.	Kutsukirje ja esite seuraamuksesta Todellisen tilanteen arvailu Verkostotyön lisääminen ja ajankohta Sujuva systeemi	Lausunto- ja siviiliarviointivaiheiden toimivuus

Teema: Kehittämissideat		
<i>Pelkistetyt ilmaukset</i>	<i>Alaluokka</i>	<i>Yläluokka</i>
Läheisten mukaan ottamisen ehdottaminen.	Kutsun muokkaaminen Puollison näkökulman huomioiminen Läheiset mukaan enemmän	Läheisten huomioiminen tulevaisuudessa

<p>Kutsuun maininta mahdollisuudesta ottaa läheinen mukaan. Puolison näkökulman huomioiminen, vaikkei tulisi tapaamiseen. Puolison kuuleminen halutessa. Vapauden valmisteluun avotallossa mukaan lähiverkosto. Läheisten oikeudet koevapauteen liittyen tiedoksi jo siviiliarviointivaiheessa.</p>	<p>Tiedon lisääminen</p>	
<p>Verkostotyön lisääminen resurssien puitteissa. Verkostotyön lisääminen sosiaalitoimen ja jälkihuollon kanssa. Ajan tasalla oleminen kentän tapahtumista. Tutustuminen verkostotyötahoihin. Asiakkaan motivaation huomioiminen. Verkostotyön tärkeys korostuu valvotun koevapauden suunnitteluvaiheessa. Verkostotyö on vaihtoehto, ei pakko, asiakkaan toivomusten kunnioittaminen.</p>	<p>Verkostotyön lisääminen Resurssit huomioon Verkostotyötahoihin tutustuminen Asiakkaan huomioiminen Ajankohtaisuus</p>	<p>Verkostotyön kehittäminen tulevaisuudessa</p>